

YRITTÄJYYSKASVATUSTA VAI KUULIAISUUSKASVATUSTA?

Etelä-Pohjalaisten 2. asteen oppilaitosten rehtoreiden
näkemyksiä sisäinen yrittäjyys -käsitteestä ja sen arvioinnista.

Ammattikasvatuksen pro gradu -tutkielma

Kasvatustieteiden laitos

Tampereen yliopisto

Esa Vuorenmaa

Helmikuu 2009

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden laitos

VUORENMAA ESA Yrittäjyyskasvatusta vai kuuliaisuuskasvatusta?
Etelä-Pohjalaisten 2. asteen oppilaitosten rehtoreiden
näkemyksiä sisäinen yrittäjyys -käsitteestä ja sen arvioinnista.

Pro gradu -tutkielma, 62 sivua
Ammattikasvatus
Helmikuu 2009

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevien toisen asteen oppilaitosten rehtoreiden näkemyksiä sisäinen yrittäjyys -käsitteestä. *Yrittäjyyskasvatus* pitää käsitteenä sisällä *sisäinen yrittäjyys* -käsitteen joka taas rakentuu *yrittäjyyden* ympärille. Sisäistä yrittäjyyttä käsitellään organisaatioissa hyvin laajasti ja se esiintyy usein myös organisaatioiden arvoissa ja strategioissa. Tämän tutkielman tarkoituksena on esitellä sitä miksi oppilaitosorganisaatiossa johdon käsitys sisäisestä yrityksestä on merkityksellistä yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta.

Yrittäjyyskasvatuksen merkitystä käsitellään Euroopan Unionin, Suomen, Etelä-Pohjanmaan, oppilaitosverkoston, oppilaitoksen ja oppilaitosjohdon näkökulmasta.

Työssä esitellään suomalaisten tutkijoiden tuloksia julkishallinnon parissa tehdyistä yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksista. Tutkimukset ovat kohdistuneet pääasiassa opiskelijoiden ja kunnallisten organisaatioiden henkilöstön yrittäjyyteen. Samalla analysoidaan sisäinen yrittäjyys -käsitteen ominaisuuksia tutkimuksen kohteena.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten rehtorit tulkitsevat ja arvioivat sisäistä yrittäjyyttä omassa organisaatiossaan. Saatuja tuloksia verrataan käsitteen tieteellisiin määrittämiin. Sisäinen yrittäjyys voidaan jakaa kahteen osioon sen mukaan mitä elementtejä se sisältää eli mitä asioita arvioidaan ja mihin se kohdistuu eli mistä sitä arvioidaan. Nämä kaksi asiaa yhdistämällä saadaan arvioitua sitä miten sisäinen yrittäjyys käsitteenä tulkitaan ja ymmärretään.

Tutkimus on kvalitatiivinen haastattelututkimus. Aineisto kerättiin haastattelemalla viittä ammatillisen oppilaitoksen ja neljää lukion rehtoria. Haastatteluissa tuli esille se, että sisäinen yrittäjyys on käsitteenä niin epäselvä, että haastateltavat pääsääntöisesti siirtyivät käyttämään synonyyminä pitämäänsä toista käsitettä. Haastateltujen kuvaukset vastasivat kuitenkin riittävässä määrin tieteellisiä määrittämiä. Myös sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden ero oli haastatelluille selvä. Aineistosta havaitut erot olivat samankaltaisia kuin tutkijoiden väliset mielipide-erot.

Asiasanat:

Sisäinen yrittäjyys, yrittäjyyskasvatus, oppilaitosjohto, omaehtoinen yrittäjyys, yrittäjyys

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO.....	2
2. TUTKIELMAN TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	4
2.1. EUROOPAN UNION JA SUOMI YRITTÄJYYSKASVATUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	5
2.2. ETELÄ-POHJANMAA YRITTÄJYYSKASVATUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	6
2.3. OPPILAITOS YRITTÄJYYSKASVATUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	6
2.4. OPPILAITOSVERKOSTOT TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	9
2.5. OPPILAITOKSEN JOHTAJUUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	10
3. TUTKIELMASSA KÄYTETTÄVÄN TEOREETTINEN TAUSTA.....	11
4. YRITTÄJYYSKASVATUKSEN KÄSITTEITÄ.....	22
5. TUTKIMUKSEN TAUSTALLA OLEVAN KÄSITTEEN OSITTAMINEN.....	30
6. TUTKIMUS.....	33
6.1. TIETEENFILOSOFISET LÄHTÖKOHDAT JA PARADIGMA.....	35
6.2. METODOLOGIA.....	36
6.3. HAASTATELTAVIEN VALINTA JA OPPILAITOSTIEDOT.....	37
6.4. AINEISTON KERUUMENETelmä.....	38
6.5. AINEISTON RYHMITTELYN PERUSTEET.....	38
6.6. AINEISTON RYHMITTELY.....	40
7. RYHMITELTY AINEISTO JA SEN TARKASTELU.....	40
8. TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	49
9. TUTKIELMAN LUOTETTAVUUDEN JA YLEISTETTÄVYYDEN TARKASTELU.....	53
10. AJATUKSIA JATKOTUTKIMUKSISTA.....	55
KÄYTETYT LYHENTEET, KUVIOT JA TAULUKOT.....	56
LÄHTEET.....	57

”Tyhmyksissä on paljon enemmän elämäntodellisuutta kuin meidän harkituissa ponnisteluissamme ja järkevän elämän tavoittelussa”,

Anton Tsehov 1886

1. Johdanto

Käsittelen tässä tutkielmassani sisäinen yrittäjyys -käsitteen määrittämisen toteutumista. Vertaan Etelä-Pohjanmaan maakunnassa sijaitsevien toisen asteen oppilaitosten rehtoreiden kuvauksia sisäisen yrittäjyyden käsitteestä vallalla oleviin tieteellisiin määrittämiin. Työ kuuluu kasvatustieteen ja siinä erityisesti ammattikasvatuksen kenttään.

Päädyin selvittämään rehtoreiden käsitystä sisäisestä yrittäjyydestä koska olen oman työni kautta kokenut sen roolin merkittäväksi yrittäjyyskasvatuksen onnistumisessa. Olen työskennellyt muutaman vuoden keskisuuren yrityksen markkinointitoimistossa, kymmenkunta vuotta yrittäjänä ja nyt toiset kymmenkunta vuotta erilaisissa oppilaitosorganisaatioissa toimien useissa eri tehtävissä. Tänä aikana minulle on syntynyt kokemuksen ja yrittäjyyskasvatuksen opintojen myötä henkilökohtainen näkemys siitä miten organisaation johto omalla toiminnallaan vaikuttaa sisäiseen yrittäjyyteen ja siten oppilaitosympäristössä koko yrittäjyyskasvatuksen prosessiin. Periaatteessa tämä sama asetelma on oppimistilanteissa myös opettajan ja opiskelijan välillä. Varsinaisen sisäiseen yrittäjyyteen liittyvän toiminnallisen selvityksen pohjaksi koin tarvitsevani tietoa siitä mikä on oppilaitosjohton eli tässä tapauksessa rehtoreiden käsitys sisäisestä yrittäjyydestä ja miten he sitä omassa organisaatiossaan tällä hetkellä arvioivat. Lisäksi kaipasin lisätietoa siitä ovatko heidän käsityksensä yhdenmukaisia olemassa olevien tieteellisten määrittämien kanssa. Käytännön ja teorian vuoropuhelun avulla taas saan mielestäni tietoa siitä toteutetaanko käytännön yrittäjyyskasvatusta tieteellisten määrittämien mukaisesti. Tämä perustuu omaan käsitykseeni siitä, että yrittäjyyskasvatusta voidaan tehokkaasti opettaa vain silloin kun opetusta toteuttava organisaatio itse toimii yrittäjämäisesti toteuttaen sisäisen yrittäjyyden arvoja.

Oppilaitoksen sisäisen yrittäjyyden ja yrittäjämäisen työskentelytyön arvioiminen vaatisi mielestäni sekä oppilaitosjohton, opettajien että opiskelijoiden kokemusten tutkimista ja niiden vertaamista opiskelijoiden koulun jälkeisessä

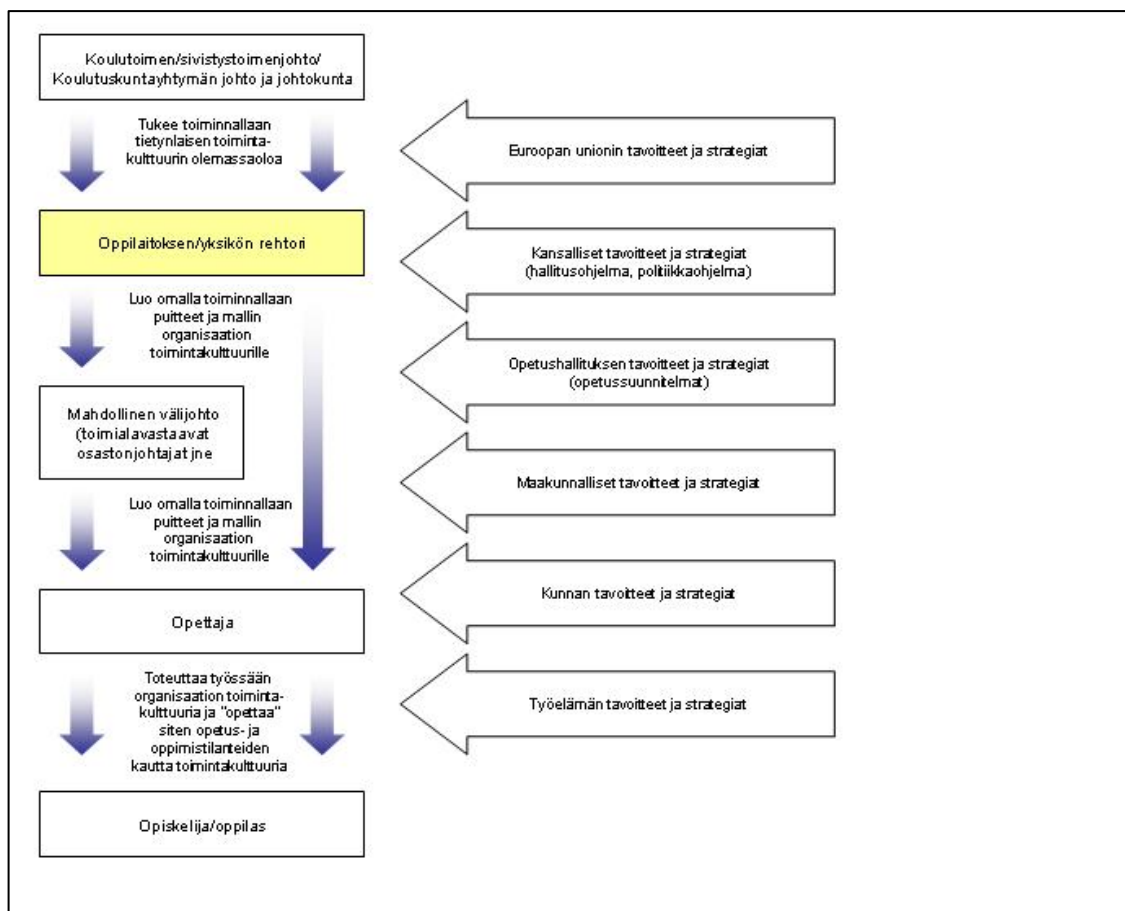
työelämässä saamiin kokemuksiin. Sekään tutkimus ei mielestäni antaisi suoranaista tulosta koulun tilanteesta vaan lähinnä opiskelijoiden kokemusten ja opettajien kokemusten välisestä suhteesta. Havaittiin jo prosessin alkuvaiheessa, että valitsemani aihe sisältää niin paljon kokemusten eri tasoja ja tulkintaa, että se olisi liian laaja yksittäisen tutkielman aiheeksi. Päädyin tarkentamaan ja rajamaan tutkielmani aihetta uudelleen saadakseni siitä riittävän kompaktin paketin.

Rajasin tutkielmani kohteeksi oppilaitosjohdon henkilökohtaisen näkemyksen oman organisaationsa sisäisestä yrittäjyydestä. Törmäsin tämänkin aiheen osalta jo hyvin alkuvaiheessa siihen ongelmaan, että se mitä haastateltavat vastaavat, on täysin riippuvainen siitä mitä he sisäisen yrittäjyyden käsitteellä ymmärtävät ja miten he sen määrittelevät. Saamani tulokset eivät näin ollen mielestäni vieläkään vastaisi haluamaani kysymykseen. Päätin rajata uudelleen tutkielmani kohteeksi oppilaitosjohdon käsityksen siitä mitä he tarkoittavat sisäisellä yrittäjyydellä. En halunnut selvittää pelkästään olemassa olevaa tilannetta joten päätin verrata saamiani tuloksia olemassa oleviin tieteellisiin määrittämiin. Tämän avulla pystyn tekemään tulkintoja myös siitä kehitetäänkö oppilaitoksissa yrittäjyyskasvatusta olemassa olevien teorioiden mukaisesti.

Tutkielmani otsikossa asetan yrittäjyyskasvatuksen ja kuuliaisuuskasvatuksen vastakkain lähinnä sen vuoksi, että haluan muistuttaa sekä itseäni, että lukijoita siitä miten helposti hyväksi ja yrittäjämäiseksi työntekijäksi voidaan määritellä henkilö joka itseasiassa onkin vain kuuliainen ja tekee annetut tehtävät tunnollisesti ilman minkäänlaista yrittäjyyden elementtiä. Tarkoitan tässä tutkimuksessa kuuliaisuudella sitä, että henkilö tekee kyllä annetut tehtävät huolellisesti ja täsmällisesti mutta ei kyseenalaista asioita vaan toimii tottelevaisesti. Tarkoitukseni on palata otsikon aiheeseen analysointiosiossa.

2. Tutkielman toimintaympäristö

Käsittelen tässä osiossa niitä toimintaympäristöjä (kuvio 001) jotka koen merkittäviksi tutkielmani kannalta ja joiden perusteella koen valitsemani tutkimuskohteen tärkeäksi. Lähestyn aihetta Euroopan Unionin tasolta edeten valtion, maakunnan, oppilaitoksen, ja verkostossa toimimisen kautta rehtorin työhön. Mielestäni sisäinen yrittäjyys -käsitteen tulkinta- ja toteutustapa vaikuttaa työskentelyoloihin kaikilla kaavioni osoittamilla tasoilla. Samalla kun oppilaitosjohto vaikuttaa toimintatavoillaan allaan olevien tasojen toimintakulttuuriin, on se itse riippuvainen yläpuolellaan olevien tasojen toteuttamasta kulttuurista ja annetuista toimintaohjeista. Vaikka tutkimuksen kohde on vain yksi lenkki toimintakulttuurin ketjussa niin mielestäni sen rooli on merkittävä. Toimintaympäristöjä kuvailemalla pyrin osoittamaan valitsemani tutkimuskohteen merkityksen.

Kuvio 001. Rehtorin toiminnan sijoittuminen osaksi yrittäjyyskasvatusta (Vuorenmaa 2006)

2.1. Euroopan Unioni ja Suomi yrittäjyyskasvatuksen toimintaympäristönä

Yrittäjyyskasvatuksen merkitys osana yhteiskunnan ja oppilaitosten toimintaa on kehittynyt siten, että sen voisi katsoa koskettavan tällä hetkellä kaikkia koulutusorganisaatioissa työskenteleviä. Yrittäjämäisten kansalaisten kasvattaminen on nostettu yhdeksi Euroopan Unionin tavoitteeksi ja Suomi on ainoana Euroopan Unionin jäsenmaana sitoutunut yrittäjyyden opettamiseen läpi koulujärjestelmän (Kyrö. 2004a). Edellisen hallituksen 24.6.2003 vahvistaman hallitusohjelman otsikoksi oli kirjattu ”Työllä, yrittämisellä ja yhteisvastuulla uuteen nousuun”. Nykyisen hallituksen 19.4.2007 vahvistama ohjelma jatkaa yrittäjyyskasvatuksen tukemista. Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelmassa pyritään vaikuttamaan yrittäjyyshalukkuuden ja yritysten kasvuhakuisuuden parantamiseen mm. *yrittäjyyskasvatuksella*, verotuksen ja julkisen rahoituksen keinoin, yrittäjien sosiaaliturvaa kehittämällä sekä yritysten hallinnollista taakkaa vähentämällä. Tämä kuvaa mielestäni hyvin sitä kuinka merkittävänä yrittäjyyskasvatusta pidetään koko yhteiskunnan toiminnan kehittämisessä. (HalOHJ 2003, 2007).

Koulujen ja opetuksen merkitystä yrittäjyyskasvatuksessa kuvaa myös lisääntynyt yhteistyö eri organisaatioiden välillä. Suomen Yrittäjät, Suomen Kuntaliitto ja Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ovat kannustaneet vuonna 2003 yhteisellä kirjeellä kouluja yrittäjyyskasvatukseen. Opetushallituksen opettajille suuntaamilla internetsivuilla yrittäjyyskasvatus määritellään toiminnaksi jonka tavoitteena on tukea oppilaassa sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita, joita hän tarvitsee opiskeluaikanaan sekä myöhemmin työelämässä riippumatta siitä, työskenteleekö hän itsenäisenä yrittäjänä vai toisen palveluksessa. Opetushallitus edellyttää oppilaitoksilta toimintatapoja joiden avulla lisätään nuoren tavoitteellisuutta, omaa yritteliäisyyttä, luovuutta, yhteistyökykyä, suoritusmotivaatiota ja sitkeyttä. Oppilaitosten henkilökunnan ja varsinkin johdon näkökulmasta on merkittävää, että Opetushallituksen julkaiseman näkemyksen mukaan koulun arkipäivän toiminta parhaimmillaan palvelee sisäisen yrittäjyyden ominaisuuksia.

2.2. Etelä-Pohjanmaa yrittäjyyskasvatuksen toimintaympäristönä

Etelä-Pohjanmaa on alueena tunnettu yrittäjyydestään ja positiivisesta, yrittäjämönteisestä ilmapiiristään. Tämä näkyy myös Etelä-Pohjanmaan liiton suunnitelmissa ja visioissa. Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2030 –julkaisussa olevassa swot-analyysissä määritelläänkin alueen ensimmäiseksi vahvuudeksi yrittäjyyskulttuuri. Myös Etelä-Pohjanmaan maakunnan virallinen visio sisältää vahvan näkökulman yrittäjyyteen: ”**Etelä-Pohjanmaa on luova, kansallisesti ja kansainvälisesti vetovoimainen yrittäjyysmaakunta, jossa osaaminen, elinkeinot, hyvinvointi ja saavutettavuus kehittyvät ajassa**”. Visioon ja tavoitteisiin perustuen maakunnan kaksi ensimmäistä kehittämisstrategiaa ja painopistealuetta ovat: **1) osaamisen ja innovaatiojärjestelmän vahvistaminen** sekä **2) kilpailukykyisen ja kasvuhaluksen yrittäjyyden kehittäminen**. Sen lisäksi, että tämä antaa kouluille ja oppilaitoksille vahvan selkänöjan kehittää yrittäjyyskasvatusta asettaa se myös samalla veloitteen ja motiivin ”yrittäjyyttä ja innovaatioiden syntyä” tukevien työskentely- ja oppimisympäristöjen kehittämiseksi.

Etelä-Pohjanmaalle on opettajien toimintaa tukemaan perustettu myös YES-keskus mikä osoittaa ainakin yleisellä tasolla halukkuutta yrittäjyyskasvatuksen ja siten myös sisäisen yrittäjyyden kehittämiseen. Maakunnassa järjestetään myös vuosittain Yrittäjyyskasvatuskonferenssi jossa pyritään jakamaan alueen hyviä käytäntöjä ja tutustumaan kansallisiin ja kansainvälisiin kokemuksiin.

2.3. Oppilaitos yrittäjyyskasvatuksen toimintaympäristönä

Yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen merkitys Yleissivistävän koulutuksen puolella näkyi opetussuunnitelmissa jo 90-luvun puolivälissä mutta sen siirtyminen osaksi toimintaa jäi aika vähäiseksi (PerOPS 1994, 38-39). 2000-luvulle siirryttäessä käsite yrittäjyyskasvatus nosti uudelleen päätään ja se kirjattiin perusopetuksen lisäksi myös uusiin lukion opetussuunnitelman

perusteisiin. (PerOPS 2004, 40-41; LukOPS 2003, 24-25). Opetushallitus asetti syksyllä 2005 opetussuunnitelmatyöryhmän valmistelemaan ammatillisiin perustutkintoihin liitettävää sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden opintojaksoa. Myös lukioihin on kehitteillä vastaavanlainen opintokokonaisuus. Sen lisäksi, että sisäisestä yrittäjyydestä on tullut osa organisaation tavoittelemaa työkuultuuria, niin siitä on tullut myös opiskelijoille ”opetettava” asia. Toisen asteen opiskelun jälkeen työmarkkinoille siirtyvillä nuorilla on oltava laaja-alaiset valmiudet selviytyä työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa. Oman ammattialan osaamisen lisäksi heiltä edellytetään elinikäisen oppimisen valmiuksia, laajaa yleissivistystä, kielitaitoa, sosiaalisia taitoja, sisäistä yrittäjyyttä ja valmiuksia oman työn kehittämiseen. Tähän vaatimukseen on myös oppilaitosten kyettävä vastaamaan.

Oppilaitosten toimintakulttuuri on historian saatossa rakentunut pitkälti siten, että Opetushallitus määrittelee opetussuunnitelmien muodossa opetettavat aineet ja aihealueet, rehtori aikataulut ja toimintatavat ja opettaja niiden pohjalta kaiken sen mitä tapahtuu opetustilanteissa. Opettajat ovat työskennelleet pääasiallisesti yksin ja käytännön yhteistyö varsinaisen opetustyön osalta eri opettajien ja oppilaitosten opettajien välillä on ollut aika rajallista. Opettajan työn professionaalisuus merkitsee ammattitaidon tuomaa vapautta ja vastuuta toimia omassa ammatissaan ja siihen kuuluu rationaalista päättelyä ja loogista ajattelukykyä vaativia haasteita, mutta myös omaa persoonaa ja tunne-elämää koskettavia tekijöitä (Tirri 1999, 14). Tämä vapaus on kuitenkin perustunut Opetusministeriön, Opetushallituksen ja oppilaitosjohdon paikoin hyvinkin tiukaksi määrittelemissä puitteissa tapahtuvaan individualistiseen päättelyyn ja toimimiseen. Yhdessä toimiminen ja riskinotto on ollut vähäistä ja Oppilaitoksia johdetaan edelleen pääasiassa asiantuntijaorganisaatiomaisesti. Paajasen (2001) mukaan oppilaitosten työyhteisön kulttuuri ei näytä ainakaan erityisen suuressa määrin olevan yrittäjyyttä edistävää. Hänen mukaansa opettajissa on yrittäjän piirteisiin verrattuna enemmän turvallisuushakuisuutta ja virkamiesmäisyyttä ja vastaavasti erityisen paljon vähemmän riskinottoa ja kilpailuhenkisyttä. Paajasen mukaan opettaja ei voi olla yrittäjyyskasvattaja, ellei hän itse ole

ainakin sisäinen yrittäjä. Omat näkemykseni ovat Paajasen kanssa yhdenmukaisia ja tämä edellytys näkyy koko tutkielman taustalla. Koulujen organisaatioiden kehittyminen edellyttäisi muutoksia toiminnassa koskien ennen kaikkea hallinnon ja opettamisen vuorovaikutusalueen laajentumista ja avautumista. Näin voitaisiin avoimesti käsitellä ja kehittää sekä opettamiseen että yhteisön hallinnointiin liittyviä asioita (Mustonen 2003, 5, 179). Koulun toiminnalle on tyypillistä ristiriita tarkoin määritellyn tehtävän, aseman ja vastuuseen perustuvan kontrollin sekä asiantuntemukseen pohjautuvan autonomian ja alhaisen sisäisen riippuvuuden välillä (Mustonen 2003, 179). Yrittäjyyskasvatuksen haasteena on auttaa ihmisiä tulemaan toimeen epävarmuuden ja monimutkaisuuden kanssa ja tuntemaan olonsa itsevarmaksi tällaisissa tilanteissa sekä opettaa heille epävarmuuden ja monimutkaisuuden tilanteissa tarvittavia taitoja ja asenteita.

Yrittäjyyskasvatuksen jalkautumista oppilaitosorganisaatioon hankaloittaa myös se, että julkishallinnon organisaatiot tavoittelevat erilaisia ”ominaisuuksia” kuin pk-yritykset. Allan Gibb (2005) on käsitellyt artikkelissaan sitä mitä yrittäjyyskasvatus ei ole ja tehnyt sen pohjalta taulukon (taulukko 001) jossa hän vertauksen kautta käsittelee julkishallinnon ”arvojen” ja yrittäjyyden ”arvojen” välistä dilemmaa. Kyse on siis oppilaitosorganisaation ”perinteisten tavoitteiden” ja yrittäjyyskasvatuksen edellyttämän toimintakulttuurin erosta.

Julkishallinto/korporatiivinen (tavoittelee)	Yrittäjämäinen liiketoiminta, pk-yritykset. (toteutunut)
Määrätty	Epämääräinen
Muodollinen	Vapaamuotoinen
Tilivelvollisuus	Luottamus
Informaatio	Havainnointi
Selkeä rajaaminen	Päällekkäisyys
Suunniteltu/kaavoitettu	Näkemyksellinen
Korporatiivinen strategia	Strategista taktikointia
Kontrolloidut toimenpiteet	"Teen sen omalla tavallani"
Viralliset standardit	Omat havainnot
Läpinäkyvyys	Monimerkityksellisyys
Toiminnallinen asiantuntijuus	Kokonaisvaltainen asiantuntijuus
Järjestelmä	"Tuntuma"
Paikka/asemasidonnainen valta	Omistajajohtoinen
Muodollisesti suoritettu arviointi	Asiakkaiden/verkoston palaute

Taulukko 001.

Julkishallinnon "arvojen" ja yrittäjyyden "arvojen" välinen dilemma . (Allan Gibb 2005)

2.4. Oppilaitosverkot toimintaympäristönä

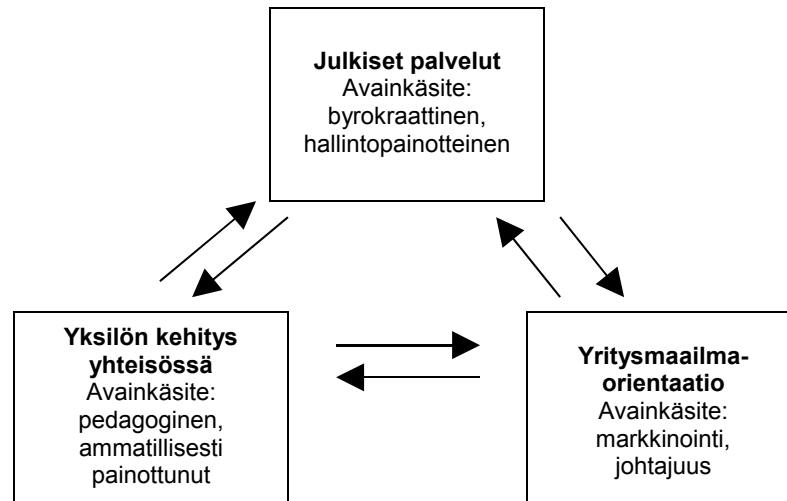
Oppilaitosten välinen yhteistoiminta ja opettajien verkostoituminen on perustunut pitkälti vapaaehtoisuuteen sekä ammatillista ja yleissivistävää koulutusta ohjaaviin lakeihin kirjattuihin yhteistyövelvoitteisiin. Opetushallituksen taholta verkostoitumista on lähinnä ohjattu tukemalla sitä taloudellisesti esim. virtuaalikoulurahoituksen ja alueellisten maakunta-verkostojen rahoitusten kautta. Viimeisimmissä rahoitusohjelmissa oppilaitosten välinen yhteistyö ja verkostoituminen on otettu yhdeksi

kehittämiskohteeksi. Vapaaehtoisuuteen perustuvat yhteistyöverkostot yhdessä koulujen omistuspohjissa paikoin nopeastikin tapahtuvien muutosten kanssa siirtävät kehittämistoiminnan ja innovoinnin vastuuta oppilaitosjohtolta kohti opettajakenttää. Etelä-Pohjanmaalla on toiminut pitkään useita pienempiä verkostoja joiden toiminta on perustunut opettajien tekemään aktiiviseen kehittämistyöhön. Näitä olivat esimerkiksi Viviisi (6 oppilaitosta), Etelä-Pohjamaan lukioiden virtuaaliverkko (8 oppilaitosta) ja Senuko (11 oppilaitosta). Elokuussa 2007 käynnistyi kehittämis- ja yhteistyöverkosto Opinlakeus jossa on mukana 31 toisen asteen koulutuksenjärjestäjää Etelä-Pohjanmaalta mukaan lukien kaikki tässä tutkimuksessa mukana olevat. Yhteistyöverkosto kattaa näin ollen kaikki alueella aikaisemmin toimineet pienemmät verkostot toimien kuitenkin edelleen vapaaehtoisuuden pohjalta. Opettajien ammatilliseen kehittämiseen kuuluu tämän vuoksi taito toimia verkostoissa ja tehdä tarvittaessa riskiä ottaen nopeitakin toimintaan liittyviä ratkaisuja.

2.5. Oppilaitoksen johtajuus toimintaympäristönä

Grayn (1991) mukaan rehtorit tiedostavat oman toimeenpanevan roolinsa koulutuspoliittisten ratkaisujen valmistelussa. Koulutuksen ja sen kautta rehtoreiden vuorovaikutussuhteet yleisellä tasolla voidaan esittää Grayn kaavion (kuvio 002) avulla. Sen mukaan oppilaitosten kehityssuunta on pois byrokraattisesta kohti pedagogista ja markkinointi- ja asiakassuuntautuvaa toimintaa.

Yritysmaailmayhteys ja toiminnallisten suuntaviivojen hakeminen yritysten toimintakulttuurista muokkaa myös oppilaitosten toimintakulttuuria. Sisäisen yrittäjyyden kehittyminen ja siinä toimimisen taito ovat osa opettajan ammattitaitoa ja ammatillista kehittymistä. Sen onnistuminen taas edellyttää oppilaitoksen johdolta sisäisen yrittäjyyden osaamista ja ymmärtämistä eli on siltä osin osa myös rehtoreiden ammatillista osaamista. Koulun menestyminen on entistä riippuvaisempaa siitä, mitä rehtori tekee ja miten hän johtaa kouluun (Mustonen, K. 2003, 19).

Kuvio 002. Koulutuksen vuorovaikutussuhteet. (Gray, 1991)

3. Tutkielmassa käytettävän teoreettinen tausta

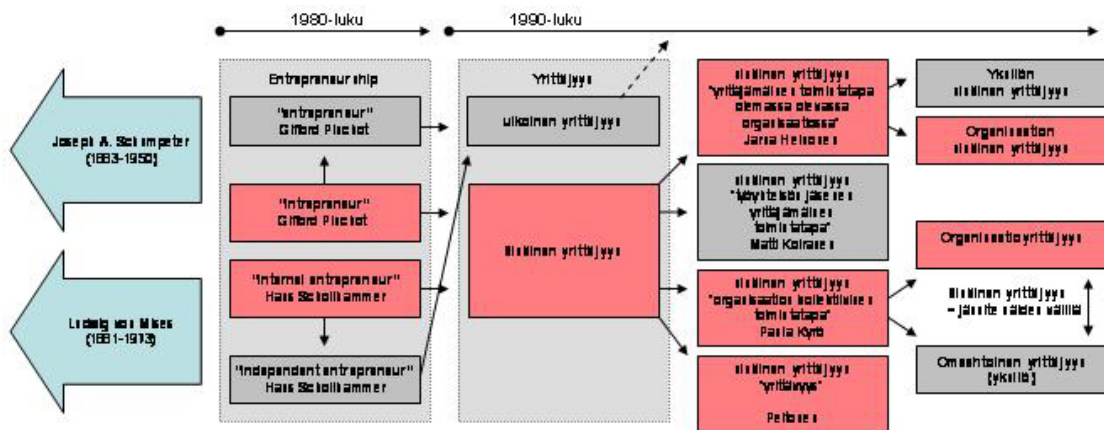
Yrittäjyyskasvatusta käsittelevissä tutkimuksissa (esim Nevanperä 2003, Ristimäki 2003 ja Paajanen 2001) on yrityskasvatusta käsitelty samansuuntaisesti. Kaikissa tutkimuksissa on lähdetty yrittäjyyden käsitteen määrittelystä ja henkisen hierarkian (arvot, asenteet, motivaatio, tunteet) käsittelystä. Käsitteiden määrittelyssä on yhteisenä tekijänä niiden kohdentuminen yksilöön. Artikkeleissa (Kyrö 2001, Koironen ja Ruohotie 2001) käsitellään lisäksi omaehtoinen yrittäjyys –käsitettä, joka laajentaa käsitteistön koskemaan myös yhteisön ominaisuuksia. Käsitteet eivät kuitenkaan mielestäni ilmene tieteellisissä julkaisuissa kovin yhdenmukaisesti ja selkeästi. Yrittäjyyskasvatuskäsitteen taustalla olevan yrittäjyyskäsitteen status vaihtelee eri tutkijoiden näkökannoissa. Ristimäen (2004, 9) mukaan yrittäjyystutkimusta ei voida pitää itsenäisenä tieteenalana, vaan se perustuu moniin eri tieteenaloihin jotka lähestyvät yrittäjyyttä eri näkökulmista.

Yrittäjyyskasvatus ja siihen liittyvät käsitteet ovat olleet näkyvästi esillä viime vuosina suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tähän on

vaikuttanut koko yhteiskuntaa koskettava muutosprosessi. Voimakkaimmin sisäinen yrittäjyys on ollut esillä 1990-luvulla haettaessa lääkkeitä laman tuomiin vaikeuksiin ja niiden jälkimaininkeihin Sisäiseen yrittäjyyteen liittyvät käsitteet saapuivat suomalaisiin tiedekirjoituksiin 1990-luvulla ja ne pohjautuvat 1980-luvulla strategiakirjallisuudessa tuotuihin käsitteisiin. (Heinonen 1999, 151), (Heinonen & Vento-Vierikko, 2002, 28).

Yrittäjyyskasvatuksen tutkimukset jakaantuvat käsitteiden tutkimiseen ja niiden kokemusten, ominaisuuksien, toimenpiteiden ja ominaisuuksien tutkimiseen jotka johtavat ulkoiseen yrittäjyyteen eli yritystoiminnan käynnistymiseen. Sanaa yrittäjyys käytetään tutkimuksissa hyvinkin erilaisissa ja paikoin mielestäni jopa ristiriitaisissa merkityksissä.

Yrittäjyyskasvatusta ja sen käsitteitä ovat Suomessa tutkineet mm. Pekka Paajanen, Erkki Nevanperä, Paula Kyrö, Kari Ristimäki ja Jarna Heinonen (kuvio 003).

Kuvio 003. Tutkijat ja käsitteet (Vuorenmaa 2005)

Pekka Paajanen väitöskirjassaan "Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana" (2001), paneutuu siihen, miten kasvatuksen keinoin

voidaan edistää yrittäjyyttä. Paajasta kiinnosti erityisesti yrittäjyyden kokonaisvaltaisempi sisältö ja pedagogiikka. Koululla ja opettajilla on oma tärkeä tehtävänsä edistettäessä yrittäjyyttä maassamme. Opettajat on nähty usein "virkamiehinä". Miten he pystyvät vastaamaan yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen haasteisiin? Tutkimuksen johtajatus on, että kaikkien hallinnon ja kaupan alan ammattikorkeakouluopettajien tulisi olla yrittäjyyskasvattajia, ja että opettaja ei voi olla yrittäjyyskasvattaja ellei hän itse ole ainakin sisäinen yrittäjä. Väitöskirjatyön pääongelmana on kuvata, millaisia näkemyksiä ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajilla on itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. Tutkimus tuottaa tietoa erityisesti ammattikorkeakouluyhteisössä toteutettavaan yrittäjyyskasvatukseen. Tulokset ovat kuitenkin hyödynnettävissä soveltuvin osin kaikissa koulutusyhteisöissä. Tulosten ja johtopäätösten perusteella herännee ajatuksia muun muassa opettajien täydennyskoulutukseen sekä opetuksen suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen. Opettajat suhtautuvat yrittäjyyteen positiivisesti Väitöskirjan teoreettisessa osassa on kehitelty yrittäjyyskasvattajan ideaalimalli. Pelkistäen esitettyä ideaalinen yrittäjyyskasvattaja ensinnäkin ymmärtää yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta ja antaa niille kokonaisvaltaisen sisällön. Toiseksi hän suhtautuu yrittämiseen ja yrittäjyyteen myönteisesti. Kolmanneksi hän toimii työssään yrittäjämäisesti. Neljänneksi ideaalisella yrittäjyyskasvattajalla on nykyaikainen oppimisenäkemys. Viidenneksi hän kannustaa oppijoita yrittäjyyteen ja tukee heidän henkistä kasvuaan sekä käyttää opetuksessaan yrittäjyyttä kehittäviä oppimismenetelmiä. Mallin pääelementit on jaettu edelleen hienojakoisiin osiin. Tutkimuksen empiirinen osuus muodostuu opettajille suunnatusta kyselytutkimuksesta. Kyselyn tulokset on yhdistetty teoreettisessa osassa kehitettyyn yrittäjyyskasvattajan ideaalimalliin. Mallin pohjalta muodostuva kuva ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajista yrittäjyyskasvattajina on pääasiallisesti melko myönteinen. Tulosten perusteella opettajat ensinnäkin näyttivät ymmärtävän, että yrittäjyys on moniulotteinen ja kokonaisvaltainen asia, ei pelkästään perinteiseen omistajayrittäjyyteen liittyvä, Paajanen kertoo. Opettajien arvot ja asenteet osoittautuivat yrittämistä ja yrittäjyyttä kohtaan suopeiksi. Myönteisimmin he suhtautuivat yrityksiä ja työtä kohtaan. Opettajien käsityksistä yrittäjämäisistä

piirteistä ja yrittäjämäisestä toiminnasta hahmottui hyvin ihanteellinen ja positiivissävyinen kuva. Opettajat eivät kuitenkaan omien käsitystensä mukaan vastanneet tätä kuvaa. Vain kehitysmuutos oli opettajilla samalla tasolla kuin yrittäjillä. Erityisen paljon vähemmän yrittäjän piirteisiin verrattuna opettajissa oli riskinottoa ja kilpailuhenkisyttä. Toisaalta opettajissa oli yrittäjän piirteisiin verrattuna enemmän turvallisuushakuisuutta ja virkamiesmäisyyttä. Sisäinen yrittäjyys toteutuu oppilaitoksissa lähinnä yksilötasolla. Tutkimuksessa verrataan myös opettajien ja heidän työyhteisöjensä (oppilaitos) piirteitä ja toimintaa. Työyhteisöissä ilmeni opettajien itsensä arvioimina selvästi vähemmän yrittäjämäisiä piirteitä kuin heissä itsessään. Siten sisäinen yrittäjyys toteutuu paremmin yksilö- kuin yhteisötasolla. Työyhteisön kulttuuri kokonaisuudessaan ei näytä ainakaan erityisen suuresta määrin olevan yrittäjyyttä edistävä. Opettajien käsitykset yrittäjyyskasvatuksen kannalta hyvistä oppimismenetelmistä vastasivat hyvin kirjallisuudessa esitettäviä näkemyksiä. Tulosten mukaan yrittäjyyskasvatuksen kannalta parhaissa menetelmissä korostuu toiminta ja kokemus, Paajanen toteaa. Paajanen mukaan parhaimmiksi menetelmiksi osoittautuivat työelämälle toteutettavat projektit, opiskelijoiden omat liiketoimet, harjoittelu sekä luova ongelmanratkaisu ja ongelmaperustainen oppiminen. Kokonaisuudessaan eri oppimismenetelmien hyvyden ja käytön välillä ilmeni selvä ero. Tulokset osoittavat, että perinteinen opetus, luennot ja muu instituution eli koulun tai opettajan ohjaama luokkahuonetilanteeseen sidottu opetus, on edelleen hallitsevassa asemassa. Paajanen havaitsi, että erilaisten työelämäkontekstiin liittyvien oppimismenetelmien käyttö oli keskimäärin melko vähäistä. Oppimismenetelmien käytöstä heijastuu jossain määrin myös menetelmien yksipuolisuus ja oppiainerajat ylittävän opetuksen vähäisyys. Yrittäjyyden opetus näyttää siten edelleen olevan perinteisen funktionaalista. Tällöin painopiste opetuksessa on edelleen erilaisten tietojen ja taitojen kehittämisessä asenteen, motivaation ja tahdon kehittämisen jäädessä vähemmälle.

Erkki Nevanperä on väitöskirjassaan (2003) ”Yrittäjyys Suupohjan opiskelijanuorten ajattelussa” tutkinut Suupohjan seudun nuorisosteen opiskelijoiden yrittäjyysnäkemyksiä sekä yrittäjyysopetuksen

opetussuunnitelman kehittämisyrkimyksiä Uudenlaiset yrittäjämallit kiinnostavat nuoria enemmän Perheyriityksen jatkaminen ei näytä kiinnostavan yrittäjätaustaisiakaan nuoria. Tarpeeksi pitkäkestoinen, tehostettu yrittäjyyskasvatus ja -opetus vaikuttavat positiivisesti nuorten suhtautumiseen muuhun yrittäjyyteen. Nuoret painottavat luovuutta, itsevarmuutta, rohkeutta ja sosiaalisuutta yrittäjälle tärkeinä ominaisuuksina. Myös kansallishyveemme sisu ja yritteliäisyys saavat nuorilta korkeat pisteet. Tällaisia tuloksia sai Erkki Nevanperä tutkiessaan väitöskirjaansa varten nuorisoasteen opiskelijoiden käsityksiä yrittäjyydestä ja yrittäjäkasvatuksesta. Alihankintayrittäjyys kiinnostaa nuoria eniten. Myös verkosto- ja tiimiyrittäjyys saivat heiltä korkeat pisteet. Poikia kiinnostavat nämä yrittäjäroolit enemmän kuin tyttöjä, samoin yrittäjätaustaisia enemmän kuin muita. Muina nuorten tulevaisuuden yrittäjäroolia kuvaavina suuntauksina nousivat esiin perheyrittäjä ja liikemiesyrittäjä. Tutkimuksessa erottui kaikkiaan yhdeksän yrittäjän ominaisuutta: sinnikkyys, yrityskriittisyys, innovatiivisuus, tieto, itsekkyyys, luottamus, luovuus, kommunikointitaito ja tekninen asiantuntemus. Suhtautuminen perheyrittäjyyteen oli samansuuntaista kaikissa kuudessa eteläisen Etelä-Pohjanmaan Suupohjan alueen nuorisoasteen koulussa, joiden toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijat (yhteensä 638) osallistuivat tutkimukseen. Yrittäjätaustaiset nuoret antoivat kuitenkin erittäin merkittävästi korkeamman arvon perheyrittäjyydelle kuin muut. Tutkimuksen tuloksia ei voida luotettavasti yleistää koko maahan. - On kuitenkin perusteltua olettaa, että nuorten suhtautuminen sukupolvenvaihdokseen ei ole muualla maassa Etelä-Pohjanmaata parempi, koska tutkimusten mukaan Länsi-Suomessa suhtaudutaan yrittäjyyteen huomattavasti positiivisemmin kuin maassa keskimäärin, Nevanperä arvioi. - Kansantaloutemme kehitys ja yhteiskunnallinen hyvinvointi riippuvat keskeisesti pk-sektorin yrityksistä, jotka työllistävät merkittävän osan väestöstä eri puolilla Suomea. Suuri osa näistä yrityksistä kohtaa sukupolvenvaihdoksen lähitulevaisuudessa. Ovatko yhteiskunta ja koululaitoksemme varautuneet tähän, väittelijä kysyy. Yrittäjyyskasvatus vaikuttaa mutta ei vastaa odotuksia Nuoret, jotka ovat saaneet useiden vuosien ajan tehostettua yrittäjyyskasvatusta ja -opetusta, näyttävät painottavan vertailuryhmää enemmän yrittäjän kannalta tärkeitä

ominaisuuksia, taitoja ja tietoja. Myös heidän asenteensa yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin ovat vertailuryhmää positiivisempia. Tyttöjen ja poikien suhtautumisessa on merkitseviä eroja tyttöjen eduksi. Yrittäjätaustan omaavat nuoret suhtautuvat yrittäjyyteen ei-yrittäjätaustaisia merkitsevästi positiivisemmin. Kouluissa annettu yrittäjyysopetussuunnitelman mukainen yrittäjyysopetus ei kuitenkaan vastaa sitä, mitä opiskelijat odottavat. Nuorten mielestä tulisi painottaa enemmän verkottumista ja yritysyritystyötä, johtamista (esimiestyötä ja organisointia), innovatiivisuutta ja yrittäjyyttä yhteiskunnassa, pienyrityssektorin merkitystä ja rakennetta sekä yrityksen ohjausta ja strategioita. Eniten tarvittaisiin lisää opetusta luovuuteen ja yrittämiseen sekä tiimityöskentelyyn ja ryhmädynamiikan tuntemiseen. Tärkeintä on kuitenkin se, että yrittäjyyskasvatus saatetaan laajasti ja systemaattisesti kaikkien koulumuotojen opetussuunnitelmiin aina päiväkodeista yliopistoihin saakka. - Sukupolvenvaihdosta tukevaan asenteelliseen kasvatukseen ja koulutukseen on panostettava sekä yleissivistävässä että nuorisosaasteen koulutusohjelmissa. Yrittäjyysvastuuopettajat on saatava kaikkiin kuntiin, ja kaikille opettajille on annettava riittävät tiedot yrittäjyydestä. Opettajien työelämäharjoittelu on myös saatava yhdeksi keskeiseksi osaksi koulujärjestelmäämme.

Kari Ristimäen väitöskirjatutkimus "Yrittäjäksi identifioituminen" on fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus nuorten yrittäjyyteen liittyvän identiteetin kehityksestä. Tutkimuksen aineistona ovat vastikään yliopisto-opintonsa aloittaneiden opiskelijoiden omaelämäkerrat. Omia elämäkertoja kirjoittaessaan opiskelijoita pyydettiin kertomaan tulevaisuuden ammattihaaveitaan ja kehityspolkujaan ja perusteluja mainitsemansa haaveen synnylle. Elämäkertoja kertyi tutkimuksessa analysoitavaksi 262 kirjoittajalta, jotka kirjoitushetkellä olivat pääsääntöisesti (lähes 90 %) 20-25 vuoden ikäisiä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälainen suhde opiskelijoilla on yrittäjyyteen ammatinvalinnallisessa mielessä. Lisäksi tavoitteena on selvittää, minkälainen kuva nuorilla on yrittäjyydestä ammatinvalintansa perustaksi. Kolmanneksi on selvitetty minkälaiset tahot, tapahtumat tai tekijät nousevat merkityksellisiksi nuoren suhteessa omaa yrittäjyyttään kohtaan.

Tutkimuksessa ammatillinen orientoituminen yrittäjyyttä kohtaan voitiin jakaa kuuteen luokkaan. Luokat ovat "kyllä, hyvin mahdollista, ehkä, ei todennäköisesti, ei missään tapauksessa yrittäjäksi", sekä kirjoittajiin, joilla ei ollut kantaa yrittäjyyttä kohtaan. Kyllä yrittäjäksi -luokkaan sijoittui runsas 10 % kirjoituksista. Tulos on samansuuntainen vastikään tehdyn nuorisobarometrin kanssa. Tuo osuus ei kuitenkaan liene koko totuus, sillä edellisten lisäksi 20 % kirjoittajista piti yrittäjyyttä hyvin mahdollisena työurana tulevaisuudessa. Potentiaalia yrittäjiksi näyttäisi siis olevan. Tutkimuksessa kyettiin erottelemaan myös kertomukset joissa kirjoittaja irtisanoutui yrittäjyysvaihtoehdosta. Näihin kahteen luokkaan ei todennäköisesti ja ei missään tapauksessa, yrittäjäksi voitiin luokitella 20 % kertomuksista.

Erittäin mielenkiintoinen ero liittyy kirjoittajien sukupuoleen. Omaan yrittäjyyteensä positiivisesti suhtautuvien luokissa miehet ovat 40 % osuudella yliedustettuna ja naiset 20 % osuudella aliedustettuna. Negatiivisesti suhtautuvien keskuudessa suhde on päinvastoin. Naiskirjoittajista 27 % ja mieskirjoittajista 16 % suhtautui omaan yrittäjyyteensä kielteisesti. Mistä johtuu, että naiset miehiä vähemmässä määrin näkevät yrittäjyyden varteenotettavana uravaihtoehtona?

Opiskelijoiden kertomusten perusteella yrittäjyys näyttäytyy pääsääntöisesti sankarillisena työnteon muotona. Yrittäjän työ on haastavaa, rajattomat mahdollisuudet sisältävää toimintaa jossa voi rikastua mutta jossa voi menettää myös omaisuutensa. Kerrontaa yrittäjän työstä leimaa puhe vapaudesta tai sen puutteesta. Työ on kovaa, siihen liittyy riski, mutta myös vastuu. Usein yrittäjän työ kertomuksissa liitetään myös perheen osallistuminen ja puhe elämäntavasta tai yrittäjästä henkilönä joka on oman onnensa seppä.

Nuorten kertomuksissa yrittäjyys sisältää siis sankarillisia työnteon piirteitä. Elämäkertatutkijoiden mukaan sankarilliset roolit on varattu miehille. Onko siis niin, että miehet ovat helpommin omaksumassa tämänkaltaisen työnteon roolin kuin naiset?

Tutkimusten mukaan yrittäjävanhempien lapset valitsevat muuta väestöä huomattavasti useammin yrittäjänuran. Minkälaista on vanhempien

vaikuttaminen lapsiinsa, jotta näin tapahtuu? Ristimäen tutkimuksen aineiston perusteella näyttää siltä, että yrittäjävanhemmat mieluummin varoittavat kuin kannustavat lapsiaan yrittäjiksi, joitain sukupolvenvaihdokseen liittyviä tapauksia lukuun ottamatta. Toisaalta yrittäjän työn näkeminen läheltä saa jotkut yrittäjien lapsen irtisanoutumaan tästä uravaihtoehdosta. Miten siis identifioituminen yrittäjyyteen tapahtuu?

Yrittäjyysura tai siitä irtautuminen kertomuksissa tapahtuu Ristimäen mukaan tietoisesti. Perusteena käytetään merkityksellisten toisten, esim. vanhempien toiminnan ja esimerkin seuraamista. Toisaalta työkokemus esimerkiksi kesätöiden kautta on avannut monelle mahdollisuuden nähdä yrittäjyyttä ja tarjonnut siten identifioitumiskohteen tai kohteita yrittäjyyteen. Kertomuksessa saatetaan olla mainitsematta vanhempien tai työkokemuksen rooli ja merkitykselliseksi ammatinvalinnan perustaksi nostetaan tiedotusvälineiden laajemmin median välittämä kuva. Tähän samaan kategoriaan voidaan luokitella myös koulun rooli tarjota tietoa ja kokemuksia yrittäjyydestä.

Yrittäjän tai yrittäjien lapset saavat tai joutuvat tahtomattaan tekemisiin yrittäjyyden kanssa. Tätä kautta heille tarjoutuu huomattavan paljon mahdollisuuksia tarkastella tätä toimintaa myös ammatinvalinnallisessa mielessä. Tilanteessa, jossa lapselta puuttuu perhetaustasta yrittäjyyttä, on mielenkiintoista pohtia mistä ja minkälaisia mahdollisuuksia lapsella on rakentaa identiteettiä joka sisältää suhteen myös yrittäjyyttä kohtaan.

Johonkin voidaan vaikuttaa ja yhteiskunnallisen tason toimijat ovat halunneet ohjata koulun toimintaa yrittäjyyttä edistävään suuntaan. Suomessa tarvitaan yrittäjyyttä ja uusia yrittäjiä. Yrittäjyyskasvatuksella on mm. tämän seurauksena oma asema uudistetussa ja toimeenpantavassa formaalin koulun opetussuunnitelman perusteissa. Seurauksena esimerkiksi liiketaloudellista opetusta on haluttu tuoda kaikille kouluasteille.

Tutkimuksellaan Kari Ristimäki haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota muutamaan seikkaan yrittäjyyskasvatusta kehitettäessä. Yhteiskunnallisella tasolla yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena voi olla yrittäjien ja yritysten määrän lisääminen. Yksittäisen opettajan yksittäiseen oppilaaseen kohdistaman

toiminnan päämääränä se ei kuitenkaan voi olla. Opettajille tulisikin kertoa mikä on luokkahuoneeseen siirrettävän yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena. Nähtäessä yrittäjyyskasvatus ainoastaan liiketoiminnallisena opettamisena saatetaan joutua tilanteeseen jossa suurin osa opettajakunnasta ei katso voivansa eikä kykenevänsä toimia yrittäjyyskasvattajina. Yrittäjyyskasvatus tulisikin nähdä laajana, jokaista opettajaa koskettavana toimintana, jossa päätarkoituksena on yrittäjämäisen toimintatavan ja yrittäjyyteen liittyvän identiteetin muodostamisen mahdollistaminen ja jossa liiketaloudellinen opetus on apukeino tämän tavoitteen saavuttamiselle.

Paula Kyrön artikkelin ”Yrittäjyyskasvatus ammattikasvatuksen kentässä” (Aikuiskasvatus 2/2004) mukaan yrittäjämäisten kansalaisten kasvattaminen on nostettu yhdeksi tavoitteeksi Euroopan Unionin piirissä. Kansallisella tasolla Suomi on ainoana Euroopan Unionin jäsenmaana sitoutunut yrittäjyyden opettamiseen läpi koulujärjestelmän. Kyrö odottaa jännittyneenä yrittäjyyden politiikkaohjelman antia yrittäjyyskasvatukselle. Hänen mukaansa työmarkkinoilla pääosa yrityksistä on pieniä ja myös uudet työpaikat syntyvät pienissä ja osin keskisuurissa yrityksissä. Se merkitsee, että tulevaisuudessa yrittäjyys on konteksti, jossa toimitaan, osa jokaisen niin yksityisen kuin julkisenkin sektorin työntekijän arkipäivää ja toimintamalli, jolla yksilöt lisäävät elämönhallintaansa ja organisaatiot uudistavat rakenteitaan ja prosessejaan. Aikuiskasvatuksen kentässä se merkitsee uutta tutkimuksellista substanssia, toiminnallista kontekstia sekä uudenlaisia oppimisen käytänteitä ja prosesseja.

Kyrön mukaan yrittäjyyskasvatuksen tutkimusperinne on kuitenkin nuorta. Pääasiassa sitä on kehitelty yrittäjyystutkimuksen puolella. Siellä yrittäjyyden opetustarjonnan kasvu yliopistoissa on virittänyt tutkimusta, jonka kohteena on korkeakouluopetuksen sisältämä yrittäjyysopetus. Vanhimpana tällä saralla voidaan ehkä pitää Vesperin ja Gartnerin jo 1970-luvulta lähtenyt säännöllisesti toteutettua yrittäjyysopetuksen kartoitusta USA:n yliopistoissa. Suomessa vastaava kartoitus osoitti, että lukuvuonna 1996/1997 annettiin yrittäjyyteen liittyvää koulutusta kahdeksassatoista korkeakoulussa 1. osana tai pääaineena taloustieteellisessä tai teknillisessä tutkinnossa, 2. sivuaine-

kokonaisuutena tai 3. yhden kurssin tai muutaman opintojakson kokonaisuutena.

Toisaalta Suomessa on 1990-luvun lopulla tullut kasvatustieteen kentässä monta lupaavaa jatko-opinnäytetyötä, jotka avaavat polkuja kasvatustieteen ja liiketaloustieteen vuoropuhelulle. Kansainvälisen tutkimuksen kentässä taas eurooppalaiset tutkijat ovat alkaneet yhdistää rivejään ja nostaa eurooppalaista yrittäjyystutkimuksen traditiota, joka painottaa sekä kulttuuristen ja yksilöllisten prosessien tutkimista että näihin liittyvän metodologian kehittämistä.

Ongelmana on, että liiketaloustieteellinen keskustelu kohdentuu satunnaisesti itse oppimisen dynamiikkaan, samoin kansainväliseen tutkimukseen ei olla saatu kasvatustieteen tarjoamaa käsitteellistä ja teoreettista kontribuutiota. Scott, Rosa ja Klandt (1998, 12) esittävätkin, että olemme vasta keränneet erilaisia kokemuksia ja että nyt olisi korkea aika miettiä mitkä ovat yrittäjyyskasvatuksen ilmiön avaindimensiot.

Tutkimuksessaan Kyrö (1997) on tarkastellut yrittäjyyttä ajassa muuttuvana kulttuurisena kehitysprosessina. Hänen tutkimuksensa tavoite ja ongelmanasettelu lähtivät liikkeelle ristiriidasta yhteiskunnan todellisuuden ja yrittäjän todellisuuden välillä. Tutkimus on monitieteinen ja se kiinnittyy taloustieteisiin, sosiologiaan ja kasvatustieteisiin. Kyrö pyrki tutkimuksellaan nostamaan keskusteluun yrittäjyyden merkityksen kulttuurisena ilmiönä. Hän halusi tutkimuksellaan etsiä tarinaa, joka tekee mielekkääksi ja merkitykselliseksi yrittäjyyden uuden nousun. Tutkimuksessaan Kyrö lähestyi tavoitetta kahdelta suunnalta. Toisaalta Hän haki vastausta kysymykseen, miten yrittäjyyden käsitys on syntynyt ja kehittynyt, toisaalta sitä, miksi se on kehittynyt. Hän loi molempiin osiin oman viitekehityksensä. (Kyrö väitöskirjatutkimus 1997, 24-25, 221-222, 268).

Kyrö paljasti tutkimuksessaan yrittäjyyden teorianmuodostuksen paradigmat. Hänen mukaansa ensimmäinen paradigma muodostui, kun termin yksilökuvauksesta siirryttiin kansantalouden prosessin kuvakseen. Toinen paradigma muodostui sen muutoksen myötä kun pienyrityksestä tuli yrittäjyyden kuvauskohde ja kansantalouden prosessi hävisi sen kuvauksista.

Kolmas paradigma kohdattiin Kyrön mukaan postmodernin murroksessa, kun organisaatiosta tuli yrittäjyyden kuvauskohde. Hän jääkin yhteenvedossa odottelemaan sitä millaisen muodon ja kohteen yrittäjyys seuraavassa muutoksessa saa. (emt. 268-269).

Jarna Heinonen on tutkinut 1998 kunnallisten organisaatioiden sisäistä yrittäjyyttä. Tutkimus oli osa Julkisten palveluiden laatu ja kilpailukyky – tutkimushanketta. Kyseessä oli teemahaastattelu johon osallistui 34 henkilöä. Ryhmähaastatteluita toteutettiin kahdeksan kappaletta. Analysointiin otettiin mukaan vain niiden haastateltujen lausunnot jotka edustivat ministeriöitä. Tällöin haastateltujen ryhmäkoko pieneni 25:een henkilöön. (Heinonen 2002, 329).

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia kunnallisen yksikön asiakaslähtöisyyden, sisäisen yrittäjyyden ja kilpailukyvyn sisältöä, toteutumista ja merkitystä muuttuneessa päätöksentekotilanteessa. Heinonen pyrkii päämäärään empirian ja teorian dialogin avulla. Tavoitteena on saavuttaa jäsentynyt käsiterakenne kunnallisen yksikön asiakaslähtöisyydestä, sisäisestä yrittäjyydestä ja kilpailukyvystä. (emt. 19-20). Heinosen väitöskirja jakaantuu neljään osaan joista ensimmäisessä osassa esitetään tutkimuksen perusteet ja lähtökohdat, käytettävät metodit ja tutkimuksen analoginen lähestymistapa sekä konteksti – kuntasektori. Toisessa osassa kuvataan kunnallisen yksikön asiakaslähtöisyyttä pyrkien luomaan tästä ilmiöstä parempi ymmärrys. Kolmas osa rakentuu tutkimuksen ensimmäisessä ja toisessa osassa rakennetuille käsitteille ja tutkimustuloksille. Tällöin tarkastellaan sisäisen yrittäjyyden sisältöä ja soveltuvuutta kunnalliseen toimintaan. Kolmannen osan osatavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

- Miten sisäinen yrittäjyys määritellään?
- Mitä sisäinen yrittäjyys toteutuakseen edellyttää?
- Miten sisäinen yrittäjyys on liitettävissä asiakaslähtöisyyden ja kilpailukyvyn toteuttamiseen kunnallisessa yksikössä?

Tutkimuksen neljännessä osassa on tarkoituksena vastata edellisen osion viimeiseen kysymykseen. Tällöin Heinonen pyrkii luomaan aiempiin lukuihin perustuen synteetin asiakaslähtöisyyden ja sisäisen yrittäjyyden merkityksestä kunnallisen yksikön kilpailukyvyille. Tällä hän pyrkii jäsentämään käsitteiden kunnallisen yksikön asiakaslähtöisyydestä, sisäisestä yrittäjyydestä ja kilpailukyvyistä sekä mainittujen käsitteiden keskinäisestä yhteydestä. (Heinonen 2002, 19-21).

Yhteenvedossa Heinonen kertoo tutkimuksen valottaneen, selkeyttäneen ja jäsentäneen asiakaslähtöisyyden, sisäisen yrittäjyyden ja kilpailukyvyn käsitteitä kunnallisessa toiminnassa mikä mahdollistaa aiheen syvällisemmän tarkastelun jatkossa liiketalouden näkökulmasta. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että sisäinen yrittäjyys asiakaslähtöisyyttä tehostavana ja täydentävänä tekijänä vie kunnallista yksikköä kohti parempaa kilpailukykyä. (emt. 273-274).

4. Yrittäjyyskasvatuksen käsitteitä

Yrittäminen ja yrittäjyys –käsitteille sekä sitä kautta yrittäjyyskasvatuskäsitteelle on tällä hetkellä vaikea löytää selkeää, yhteneväistä määritelmää. Kyrö mm. käsittelee yrittäminen ja yrittäjyys -käsitteiden välistä diskurssiongelmia ja hakee siihen ratkaisua eriyttämällä sisällön ja prosessin toisistaan, vaikkakin ne molemmat ovat hänen mukaansa yrittäjyyden oppimisen ytimessä. Voimme silloin sanoa, että saamme tietoa yrittäjyydestä ja opimme sitä yrittäjämäisen toiminnan avulla. (Kyrö 2001a).

Katsaus yrittäjyyskasvatuksen valtakeskusteluihin osoittaa myöskin sen, että yrittäjyyskasvatuksen tutkimisessa ja oppimiskokeiluissa painopiste on ollut sisältöjen oppimisessa ja menetelmien kehittämisessä sekä erilaisissa projektikokeiluissa oppimisteorioiden kahdella ulommalla tasolla eli menetelmissä ja työmenetelmissä. Niistä ei ole muodostunut paradigmataason ja metodologisten ratkaisujen joukkoa. Ontologiset ja epistemologiset

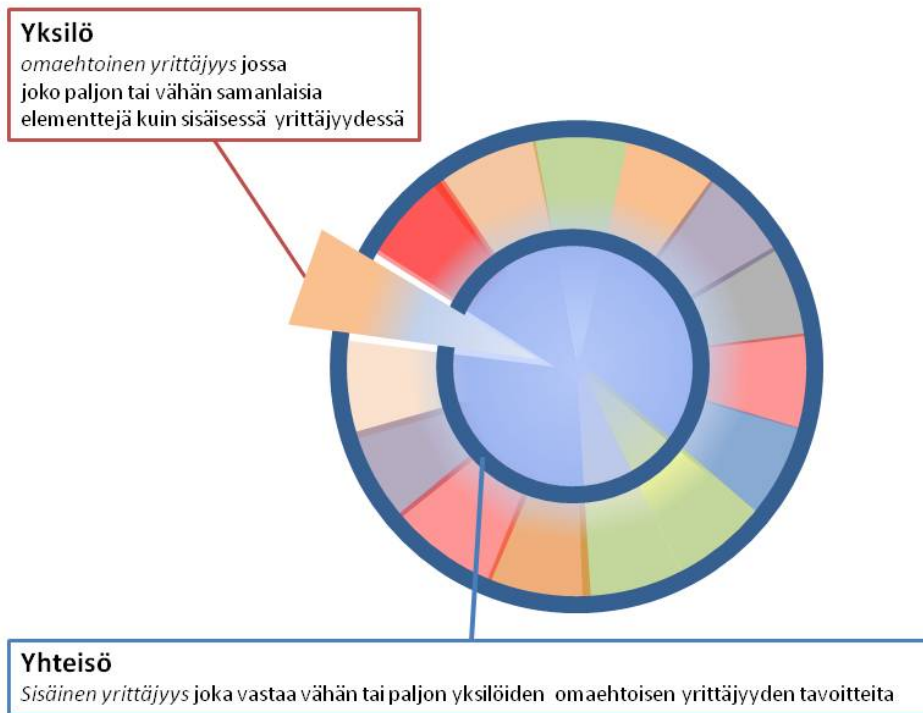
lähtökohdat ovat jääneet piiloon ikään kuin itsestään selviksi oletuksiksi. (Kyrö 2001a).

Vaikka yrittäjyys onkin kiehtonut monia tutkijoita jo satojen vuosien ajan, yhteisymmärrystä yrittäjyyden tai yrittäjän käsitteestä ei ole saavutettu. Yrittäjä-käsitettä käytetään ainakin kahdella toisistaan selkeästi eroavalla tavalla. Yrittäjällä tarkoitetaan yrityksen perustajaa ja vetäjää riippumatta siitä toimiiko tämä innovatiivisesti. Toisaalta yrittäjällä voidaan tarkoittaa innovaattoria joka ei välttämättä luo tai johda omaa yritystä. (Heinonen 1999, 149).

Sisäisen yrittäjyyden tutkiminen on haastavaa sen kokemuspohjaisuuden vuoksi. Aiemmistä tutkijoista Jarna Heinonen paneutuu varsinaisesti sisäisen yrittäjyyden käsitteen määrittelyyn. Mikäli oletetaan, että sisäinen yrittäjyys on organisaation yrittäjyyttä ja toimintatapa yhteisön sisällä, syntyy yksilön omaehtoisen yrittäjyyden ja sisäisen yrittäjyyden väliin vielä yksi konfliktitila. Saamme mielestäni sisäisestä yrittäjyydestä tietoa haastattelemalla ja seuraamalla yksilöä osana organisaatiota. Yksilön kokemus ei tällöin välttämättä anna kovinkaan objektiivista kuvaa sisäisestä yrittäjyydestä vaan on hyvin vahvasti riippuvainen siitä ristiriidasta joka on siinä hetkessä yksilön omaehtoisen yrittäjyyden ja sisäisen yrittäjyyden välillä. Voidaankin olettaa, että jos omaehtoisen yrittäjyyden odotukset poikkeavat paljon sisäisen yrittäjyyden odotuksista niin yksilö voi kokea että ympäristö ei suosi yrittäjämäistä toimintaa. Vastaavasti omaehtoisen yrittäjyyden ja sisäisen yrittäjyyden keskinäinen vastaavuus luo luultavasti harmonian kautta kokemuksen yrittäjämäisestä organisaatiosta. On kuitenkin tärkeää pohtia myös sitä onko harmoninen tila yrittäjämäinen? Yksilön toiminnan arviointi ei kuitenkaan mielestäni mittaa sisäisen yrittäjyyden tilaa vaan ristiriidan tilaa riippumatta siitä kumpi näkemys vastaa teorioiden mukaista näkemystä. Tällöin olisi olennaista tietää näiden odotusten välinen ero ja sen vaikutus kokemukseen.

Kuvaan kuviossa 004 omaehtoisen yrittäjyyden ja sisäisen yrittäjyyden välistä suhdetta. Jokainen sektori kuvaa yksilöä jolla on omaehtoiseen yrittäjyyteensä perustuvia toimintatapoja ja odotuksia. Sisempi ympyrä kuvaa sisäistä

yrittäjyyttä joka rakentuu yksilöistä. Näiden suhteen välisen ristiriidan määrä kuvaa yksilön näkyvyys sisäisen yrittäjyyden ”harmoniassa”.

Kuvio 004. Sisäinen yrittäjyys omaehtoisten yrittäjyysien harmoniassa. (Vuorenmaa 2008)

Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toimintatapa käsitteenä

Koirasen ja Ruohotien määrittelyn mukaan yrittäjyyskäsitteeseen kuuluvat erilaiset yrittäjyyden ilmenemismuodot: ulkoinen yrittäjyys, sisäinen yhteisöllinen yrittäjyys sekä omaehtoinen yrittäjyys (yksilön tasolla ilmenevä yrittäjämäinen ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa työn tekoon). (Koiranen & Ruohotie 2001a).

Nevanperän määrittelyn mukaan yrittäjyys on työn tekemiseen liittyvä ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapa. Yrittäjyys ilmenee aloitteellisuutena, työhaluna, aktiivisuutena, muuntautumiskykynä, innovatiivisuutena, luovuutena,

joustavuutena ja riskinottona. (Nevanperä 2003, 41). Paajasen mukaan yrittäjyydessä on lisäksi kyse myös mahdollisuuksiin tarttumisesta ja selviytymisestä muutoksista menestyksellisesti. (Paajanen 2001, 53)

Ristimäki puolestaan määrittelee yrittäjyyden käsitteen tutkimuksessaan seuraavasti: ”Tämän tutkimuksen kannalta hedelmälliseksi lähtökohdaksi muodostuu näin yrittäjyys toimintana, jossa sen näkyvänä piirteenä on suhde oman yritystoiminnan aloittamiseen.” (Ristimäki 2004, 21).

Yrittäjyyskasvatus käsitteenä

Paajanen määrittelee väitöskirjassaan laajemmin yrittäjyyskasvatusta ja luotaten pohjan yrittäjäkasvatukselle joka ei ole sidottu koulujärjestelmään. Hänen mukaansa yrittäjyyskasvatus on kasvatusta, jolla pyritään kehittämään oppijassa sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat hyödyksi työelämässä ja elinkeinotoiminnassa, työskenteleepä hän sitten tulevaisuudessa omistajayrittäjänä tai toisen palveluksessa. (Paajanen 2003, 136).

Nevanperä liittää yrittäjyyskasvatuksen kouluympäristöön ja sitä kautta määrittelee väitöskirjassaan yrittäjyyskasvatuksen olevan sekä yleissivistävän että ammatillisen koulutuksen osalta kasvatusta, jolla pyritään kehittämään oppijassa sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat hyödyksi työelämässä ja elinkeinotoiminnassa, työskenteleepä hän sitten tulevaisuudessa omistajayrittäjänä tai toisen palveluksessa (Nevanperä 2003, 110).

Kyrö (1999a) jakaa yrittäjyyskasvatuskäsitteen osiin ja tarkastelee yrittäjyyden ja kasvatuksen välistä yhteyttä. Hänen mukaansa pitäisi kysyä, mitä annettavaa yrittäjyydellä on kasvatukselle ja mitä voimme oppia yrittäjyydestä. Hän nostaa esiin yrittäjyyden oppimisessa kolme keskeistä elementtiä jotka ovat luovuus ja innovatiivisuus, riskinotto sekä yksilö vapaana ja vastuullisena toimijana. Kyrön mukaan näistä kolmesta riskinottoon on oppimisteorioissa kiinnitetty luultavasti vähiten huomiota. Miten oppia epäonnistumaan? Epäonnistuminen ja innovaatio ovat yhteydessä toisiinsa. Jos halutaan luoda

jotakin uutta, riski on aina läsnä. Kaikkein vaikein kysymys yrittäjyyden oppimisessa liittyy yksilöön vapaana toimijana. Vapaan toimijan perusajatuksena on se, että yksilöllä on vapaus valita miten toimia ja miten oppia, miten ajatella, miten ansaita elantonsa. Ongelmana on kuitenkin se, että mieluummin kerrotaan ja käsketään mitä tehdä, annetaan ohjeita ja luodaan valmiita järjestelmiä sen sijaan, että luotetaan yksilön kykyyn toimia. (Kyrö 1999a).

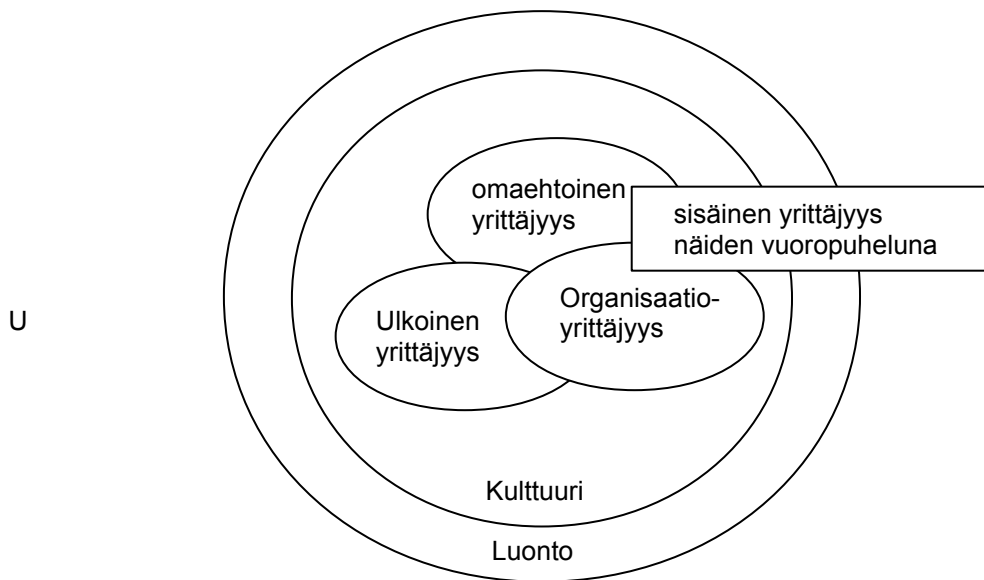
Ulkoinen yrittäjyys käsitteenä

Kyrön määrittelyn mukaan ulkoinen yrittäjyys on pienyrityksen omistamista ja johtamista (Kyrö 2001a). Samalla käsite kuvaa myös prosessia, jonka ulkoisena tunnusmerkkinä syntyy oma itsenäinen pienyritys (Kyrö 1997, 134). Kyrön mukaan ulkoinen yrittäjyys viittaa modernin luomaan pienyritysympäristöön, yrittäjän ja yrityksen yhdentymiseen yrittäjäpersoonassa (Kyrö, väitöskirjatutkimus 1997, 225). Nevanperän ja Paajasen näkemykset ulkosesta yrittäjyydestä ovat keskenään samankaltaisia ja heidän näkemyksen mukaan kyse on omistajayrittäjänä toimimisesta, yrityksen omistamisesta ja johtamisesta (Nevanperä 2003, 41, Paajanen 2001, 53). Koirasen ja Ruohotien mukaan ulkoiseen yrittäjyyteen liittyy oman liiketoiminnan käynnistäminen ja toteuttaminen (Koiranen & Ruohotie 2001a).

Sisäinen yrittäjyys käsitteenä

Kyrö (2001a) määrittelee sisäisen yrittäjyyden organisaation sisäiseksi toimintatavaksi. Hänen mukaansa se viittaa mikrotason työyhteisön/-organisaation yrittäjämäiseen toimintatapaan. Se kuvaa Kyrön mukaan kollektiivista prosessia, tietoista tai tiedostamatonta organisaation toimintatapaa. (Kyrö 1997, 134). Nevanperä ja Paajanen määrittelevät sisäinen yrittäjyys –käsitteen samankaltaisesti. Heidän mukaansa sisäinen yrittäjyys on toisaalta yksilön yrittäjämäisen ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapa jonkin työyhteisön jäsenenä ja toisaalta organisaation

yrittäjämäinen ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapa. Heidän määrittämisen mukaan yksilön ja organisaation sisäinen yrittäjyys voivat olla toisistaan erillisiä tai läheisesti yhteen nivoutuneita ilmiöitä. (Nevanperä 2003, 41, Paajanen 2001, 53)

Kuvio 005. Yrittäjyyden kenttä ja sisäisen yrittäjyyden luonne. (Kyrö; internetix.fi)

Koirasen ja Ruohotien mukaan sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan työyhteisön kollektiivista, yrittäjämäistä ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapaa työn tekoon (Koiranen & Ruohotie 2001a). Heinonen (1999) määrittelee tutkimuksensa johtopäätöksissä sisäisen yrittäjyyden tarkoittavan yrittäjämäistä toimintatapaa olemassa olevassa organisaatiossa. Sisäisen yrittäjyyden lähtökohta on mahdollisuuden olemassaolo ja sen havaitseminen, siihen tarttuminen sekä luottamus siihen, että mahdollisuuteen tarttuminen uudella, aikaisemmin totutusta poikkeavalla tavalla onnistuu ja tukee organisaation tavoitteiden toteutumista. Hän tarkastelee sisäistä yrittäjyyttä organisaatiotasolla eikä kiinnitä huomiota työntekijöiden persoonallisuuksiin ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Heinonen (1999, 168-169, 332).

Sisäisen yrittäjyyden yhteydessä voidaan puhua organisaation yrittäjyyttä tuke-
vasta kulttuurista, jossa keskeisiksi nousevat seuraavat kulttuurin kulmakivet
(Arvonen 1991):

- organisaation jäsenet luottavat toisiinsa ja voivat kokea turvallisuutta toistensa ja organisaation johdon seurassa
- organisaation jäsenet kokevat olevansa päteviä tehtäväänsä ja kokevat saavansa ansaitsemaansa arvostusta
- organisaatio omaa riittävän sopeutumiskyvyn odotettavissa oleviin ja jo meneillään oleviin muutoksiin
- organisaatio on ajatteleva ja oppiva osa suurempaa systeemiä
- organisaation ideapohja on julkistettavissa ja siten siirrettävissä uusille jäsenille.

Luottamus nousee keskeiseksi käsitteeksi yllä olevassa luettelossa. Sisäisen yrittäjyyden syntyminen ja edistyminen organisaatiossa edellyttää luottamusta toisiin organisaatiossa toimiviin ja heidän toimintoihinsa, luottamusta kunkin omaan ja koko organisaation yhteiseen osaamiseen ja luottamusta siihen, että organisaation toiminta on ennakoitavissa. Toiminnan ennakointi edellyttää organisaation jäseniltä kykyä vastaanottaa toiminnan kannalta merkityksellistä informaatiota, tiedostaa toiminnan keskeiset kehystekijät sekä tunnistaa ne arvot ja asenteet, jotka toiminnan taustalla vaikuttavat.

Omaehtoinen yrittäjyys käsitteenä

Kyrön mukaan yrittäjyyden vanhin muoto on yksilön yrittäjämäinen toimintatapa. Tätä yrittäjyyden muotoa nimitetään omaehtoiseksi yrittäjyydeksi. (Kyrö 2001a). Hänen mukaansa se viittaa yksilön roolin muuttumiseen,

työnjaon ja organisaatioistumisen tuotteena. Omaehtoisen yrittäjyyden merkitys liittyy Kyrön mukaan yksilön omaan kehityskertomukseen, hänen käyttäytymiseensä, asenteisiinsa ja tapaansa toimia. Siihen saattaa liittyä hänen mukaansa myös omistuksellisuus, mutta se ei ole käsitteelle leimaa antava piirre. Pikemminkin käsitteeseen liittyy vastuu omasta työllistyvyydestä ja toimeentulosta, näihin kuuluvista etuuksista ja riskeistä. Se on Kyrön mukaan manifesti yksilön omasta vaikuttamisesta itseensä ja ympäristöönsä, yksilön toimimisesta objektin sijasta subjektina ja oman yhteisönsä jäsenenä. (Kyrö 1997, 134), (väitöskirjatutkimus 1997, 226).

Ruohotien ja Koirasen määrittämisen mukaan omaehtoinen yrittäjyys on yksilön tasolla ilmenevä yrittäjämäinen ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa työn tekoon (Koiranen & Ruohotie 2001a).

Arvot käsitteenä

Arvot ovat yksilön käsityksiä siitä, että joku asia tai kohde on enemmän toivottava kuin joku toinen. Arvostaminen merkitsee kannanottoa tietyn kohteen merkitykseen, arvon antamista sille. (Paajanen 2001, 79, Nevanperä 2003, 51) Arvoja ovat sisäiset ja ulkoiset arvot, arvostukset ja ihanteet (Nevanperä 2003, 52).

Asenne käsitteenä

Asenne on yksilön taipumus tuntea ja ajatella jollakin tavalla jostakin asiasta. Asenne voi olla myönteinen tai kielteinen, hyväksyvä tai torjuva. (Paajanen 2001, 79, Nevanperä 2003, 52).

Motivaatio käsitteenä

Paajanen ja Nevanperä määrittelevät motivaation olevan tiettyyn tilanteeseen liittyvä yksilön psyykinen tila, joka määrää millä vireydellä ja mihin suuntautuneena hän siinä tilanteessa toimii (Paajanen 2001, 79, Nevanperä 2003, 52) Motivaatiolla tarkoitetaan lisäksi persoonallisuuden ja älykkyyden konatiivisen alueen motivationaalisia rakenteita, itsearvostusta, uskoa omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin sekä tahdonalaisia rakenteita kuten sitkeyttä, tahtoa oppia sekä ponnistelua. Lisäksi motivaatiolla tarkoitetaan sen lähikäsitteitä kuten tarvetta ja halua. (Nevanperä 2003, 52).

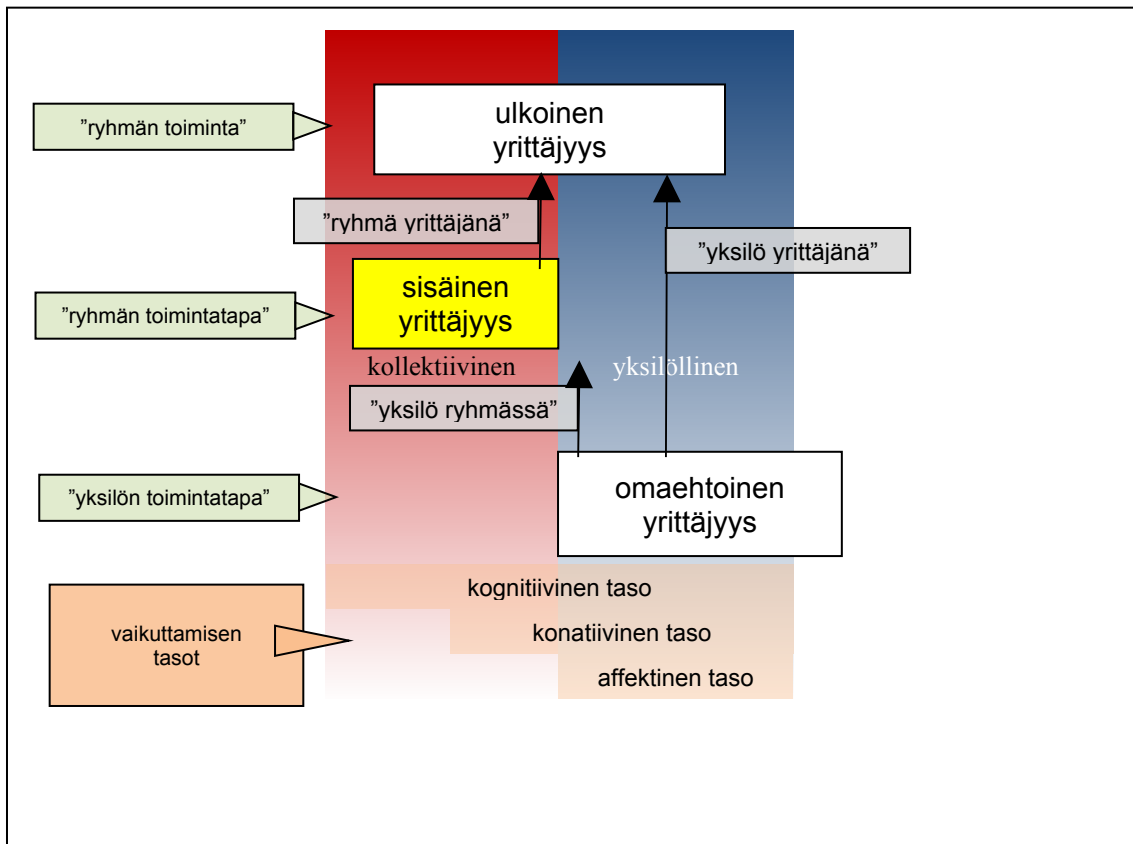
Elämäkatsomus käsitteenä

Paajanen ja Nevanperä liittävät elämäkatsomuskäsitteen yrittäjyyskasvatuksen rinnalle. Elämäkatsomus tarkoitetaan heidän määrityksensä mukaan yksilön vakiintunutta suhtautumistapaa elämän tärkeimpiin kysymyksiin. (Paajanen 2001, 79, Nevanperä 2003, 51). Nevanperä tarkentaa käsitettä määrittelemällä sen tehtäväksi asettaa arvostuksen kohteet, arvostettavat asiat ja arvot tärkeysjärjestykseen (Nevanperä 2003, 51).

5. Tutkimuksen taustalla olevan käsitteen osittaminen

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää rehtoreiden määrittelemän sisäisen yrittäjyyden määrittelyn vastaavuutta olemassa oleviin tieteellisiin määrittelyihin. Sisäisen yrittäjyyden määrittelyt on väitöskirjatutkimuksissa usein sidottu yrittäjä-käsitteeseen. Voidakseni siis jakaa sisäisen yrittäjyyden käsitettä paloihin joudun viittaamaan samanaikaisesti yrittäjämäiseen toimintaan ja sitä kautta itse yrittäjyyteen (kuvio 006). Yrittäjyys- ja yrittäjämäinen toimintatapa ovat siis avainkäsitteitä puhuttaessa sisäisestä yrittäjyydestä. Se saattaa näkemykseni mukaan olla jopa hyvinkin erilainen kuin yksilön omaehtoinen yrittäjyys. Yksilö tekee siis kompromisseja henkilökohtaisen yrittäjyyden eli

omaehtoisen yrittäjyyden ja organisaatiossa toimimisen eli sisäisen yrittäjyyden välillä.

Kuvio 006. Sisäinen yrittäjyys yrittäjyyden käsitteessä. (Vuorenmaa 2007)

Tuloksen saavuttaakseni jouduin osittamaan sisäinen yrittäjyys -käsitteen kahteen eri osioon. Oletan, että mikäli pyydän haastateltavia pelkästään kuvailemaan ja määrittelemään käsitettä, niin saamani vastaukset sisältävät enemmän opittua määritystä kuin tavoittelemani haastateltavan omaa käytännön näkemystä. Lisäksi aineistosta saattaisi olla vaikeaa saada käsitteen kohdentumiseen liittyviä tuloksia. Tämän vuoksi purin käsitteen määrittelyn osiin mikä toisaalta lisää tutkijan tulkintaa. Päädyin siihen, että ensin minun täytyy ymmärtää mihin haastateltavat sijoittavat sisäisen yrittäjyyden. Mihin se kohdentuu ja mistä asiasta tai toiminteesta sitä voidaan mitata. Toiseksi on syytä selvittää mitä asioita valitusta kohteesta arvioidaan ja miten arviointi

toteutetaan. Toisin sanoen voidakseni arvioida sisäinen yrittäjyys –käsitteen määrittämistä minun täytyy selvittää haastateltavien käsitys a) kohteesta eli siitä mihin tai kehen *sisäinen yrittäjyys kohdentuu* ja b) *ominaisuudesta* eli mitä elementtejä **sisäinen yrittäjyys** sisältää (kuvio 007). Näiden kautta uskon pystyväni määrittelemään myös oman näkemykseni siitä mitä haastateltavat sisäinen yrittäjyys –käsitteellä tarkoittavat ja siten vertaamaan niitä teorioihin. Aineiston käsittelyvaiheessa vertaan haastateltavien käsityksiä teorioiden käsityksiin ja vertaan mahdollisia yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tutkimus sisältää osion jossa selvitän käsitteen *ominaisuuteen* liittyvien määrittäminen toteutumista eli sitä mitä sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan. Tämän lisäksi on olennaista selvittää myös mistä kyseisiä ominaisuuksia arvioidaan eli mihin sisäinen yrittäjyys *kohdennetaan*. Näiden kahden eri osion tulokset yhdistämällä oletan saavani mahdollisimman uskottavan tuloksen siitä, vastaavatko käytännön toiminnot teorioita. Käytän näistä jatkossa nimitystä ”käsitteen *ominaisuus*” ja ”käsitteen *kohdentuminen*”

Kuvio 007. Sisäinen yrittäjyys –käsitteen osittaminen. Koirasta, Ruohotietä, Ristimäkeä, Nevanperää ja Kyröä mukaellen. (Vuorenmaa 2008)

Kyseinen jako toimi pohjana myös sekä tutkimuskysymysten asettelulle että tutkimusmenetelmän valinnalle.

6. Tutkimus

Tämän tutkimuksen ensimmäisenä tarkoituksena on selvittää oppilaitosjohdon sisäisen yrittäjyyden käsityksiä ja toteutumisen arviointitapoja. Tarkoituksena on siis saada tietoa käsitteisiin liittyvistä mahdollisista erilaisista tulkintatavoista ja siitä voidaanko mahdollisissa jatkotutkimuksissa viitata riittävän yksiselitteisesti sisäisen yrittäjyyden käsitteeseen.

Tähän päämäärään pyritään oppilaitosjohdon kokemusten ja teorian dialogilla. Tutkimusmenetelmällä on kyettävä saavuttamaan ne tavoitteet jotka tutkimukselle on asetettu. Nämä tavoitteet ohjaavat tutkimusmetodin valintaa. Tutkimukset voidaan jakaa tiedon orientaation perusteella tieteellisiin ja käytännöllisiin tai perustutkimukseen ja soveltavaan tutkimukseen. Teoreettisissa tutkimuksissa pyritään itseisarvoisesti kohti tietoa mutta soveltavissa tutkimuksissa tieto toimii lähinnä muutoksentekeväliseenä. (Kyrö 2003, 15; Tuominen & Wihersaari 2006, 47). Tämä tutkielma kuuluu soveltavan tutkimuksen piiriin koska tavoitteena on saada tietoa olemassa olevien teorioiden ja käytännön välisestä suhteesta jonka avulla voidaan tarvittaessa muuttaa olemassa olevia käytänteitä.

Tämän tutkimuksen toisena tavoitteena on selvittää *miten sisäisen yrittäjyyden teoreettiset määrittymiset ja käytännön toiminta vastaavat toisiaan*. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen ja perustuu tutkijan tulkintaan. Tulkitsevan tutkimusfilosofian mukaisesti teorian ja käytännön välinen suhde on sellainen, ettei tutkijalla koskaan voi olettaa olevan arvostusten suhteen täysin neutraalia käytöstä, vaan hänen käsityksensä ja tulkintansa ovat aina kietoutuneet tutkittavaan ilmiöön (Järvinen & Järvinen 1993, 110). Tämä asettaa vaatimuksensa sekä tutkimuksen toteutukselle, että johtopäätösten tekemiselle.

Tutkiessani käsitettä ja sen määrytyksiä törmäsin usein ongelmaan jossa totesin, että en voi edes asettaa kysymyksiä ottamatta jo siinä kantaa omien oletusten ja näkemysteni suuntaisesti.

Tutkimusmenetelmän metodin konkreettinen muoto riippuu tutkittavan ilmiön asettamista lähtökohdista. Metodi on siten toissijaisessa asemassa tutkittavaan ilmiöön nähden. Ei ole siis yhteydetöntä, kaikkien ilmiöiden tutkimuksessa pätevää metodia. Tutkimusaineiston hankinnan yhteydessä tutkijan on syytä ”unohtaa” esiymmärrys empiirisen tiedon keräämisen ajaksi, jotta se ei vinouta ja ohjaa uuden kokemustiedon keruuta. Ja on muistettava, että fenomenologisessa perinteessä tutkimuksen metodologiaan kuuluu aina myös eettinen velvoite. Ja koska on kysymys elämismaailman tutkimisesta, ilmiön kuvaamisesta sellaisena kuin se ilmenee, ei lähdeaineistoksi riitä pelkkä kirja. (Tuomi&Sarajärvi. 2003, 10, 12), (Perttula 1995, 5).

Käsitteen merkityksen mahdollisimman totuudenmukainen selvittäminen edellyttää mielestäni laadullisen haastattelututkimuksen tekemistä. Laadullinen tutkimus merkitsee kaikkea ei-numeerista, yleensä tekstiaineistoa, jota pyritään kuvaamaan tai ymmärtämään (Tesch 1990, 3). Tutkija voi tällöin käyttää useita metodeja ja tietolähteitä samanaikaisesti löytääkseen vastauksen tutkimusongelmaansa. Mahdollisessa lomakkeessa olisi jouduttu käyttämään haastattelutilannetta enemmän tarkentavia käsitteitä. Laaja käsitteiden käyttö olisi saattanut johtaa jälleen ristiriitaisiin tulkintoihin tai jopa johdatteluun. Toisaalta koin tärkeäksi sen, että pystyn tarvittaessa tarkentavien kysymysten avulla varmistamaan vastausten oikean kohdentumisen. Koin siis haastattelun ja mahdollisimman avointen kysymysten tekemisen parhaaksi tiedonkeruumenetelmäksi vaikkakin se lisää tutkijan tulkintaa ja siten saattaa myös heikentää vakuuttavuutta. On myös muistettava, että oppilaitosjohdon kuvaukset siitä miten he sisäistä yrittäjyyttä arvioivat ovat subjektiivisia tulkintoja, eivät objektiivista todellisuutta. Töttö (1999, 290) ehdottaa, että tapahtuma (kokemus) ja sitä koskeva puhe tulisi erottaa käsitteellisesti toisestaan. Puhe tuottaa hänen käsityksensä mukaan todellisuutta, mutta on eri todellisuus kuin se, mistä puhutaan.

Päädyin seuraavaan **tutkimusongelmaan**:

Vastaako oppilaitosjohdon sisäisen yrittäjyyden käsitys tieteellisiä määrittämiä?

Tämän selvittääkseni minun tuli saada vastaus kahteen kysymykseen:

- 1.) *Miten rehtorit määrittelevät sisäisen yrittäjyyden?*
- 2.) *Mihin rehtorit kohdentavat sisäisen yrittäjyyden arvioinnin?*

Tähän kysymykseen oletin saavani vastauksen seuraavien **kolmen kysymyksen** avulla:

- a. *Miten määrittelette sisäisen yrittäjyyden?*
- b. *Mitä sisäinen yrittäjyys mielestänne oppilaitosympäristössä tarkoittaa?*
- c. *Miten käytännössä arvioitte sisäistä yrittäjyyttä omassa organisaatiossanne?*

Tämän tutkimuksen aineisto kerätään haastatteluilla joiden avulla pyritään kuvaamaan oppilaitosten johdon käsityksiä sisäisestä yrittäjyydestä ja sen arviointitavoista. Laadullinen tutkimusote valittiin siksi, että sen avulla voidaan sisältäpäin ja kokonaisvaltaisesti tutkia yksilöiden tulkintoja ja toimintaa omassa kontekstissään (Miles & Huberman 1994, 5-6).

6.1. Tieteenfilosofiset lähtökohdat ja paradigma

Tutkielmani lähtökohta on ontologinen. Kyrön (2004) mukaan ontologiassa tarkastellaan todellisuuden peruselementtejä ja rakennetta. Quinn puolestaan esittää sen peruskysymyksen muodossa: ”Mitä on olemassa?”. Hänen mukaansa eri käsitejärjestelmät sisältävät erilaisia olemassaolo-oletuksia – ontologisia sitoumuksia – jotka tätä järjestelmää käyttävät joutuvat hyväksymään.

6.2. Metodologia

Tämä tutkielma on fenomenologinen joten se kuuluu kvalitatiiviseen tutkimusperinteeseen. Edmund Husserlia, joka kehitti opin havaintokokemuksesta, voidaan pitää puhtaan fenomenologian perustajana. Yksinkertaistettuna fenomenologia vastaa kysymykseen, miten maailma meille ilmenee. Tutkimuksen kohteena on tällöin elämismaailma ja ihmisen suhde omaan elämistodellisuuteensa. Ihmisten suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua jolloin merkitysteoria pitää sisällään ajatuksen, että ihminen on perusteiltaan yhteisöllinen. Merkitykset syntyvät yhteisössä, jossa yksilö kasvaa ja ne ovat intersubjektiviisiä i. subjekteja yhdistäviä. (Tuomi & Sarajärvi. 2003. 34).

Fenomenologia tarkastelee tietoisuuden intentionaalisuutta, "aboutness", jonka ansiosta objektit (havainnot) ilmenevät merkityksellisinä. Fenomenologinen perinne on kiinnostunut vain siitä havaintokokemuksen aspektista, joka on tietoisuudesta peräisin. Fenomenologian perusteeksi "zu den Sachen selbst" ts. "paluu asioihin itseensä" tarkoittaa, että pyritään kuvaamaan asioita sellaisena kun ne ovat, ilman teoreettisia ja metafysisiä käsitteitä. Ei ole olemassa ennalta asetettuja määritelmiä, odotuksia tai teoriakehikkoja. Tutkittavaa ilmiötä lähestytään ilman ennalta määrättyjä oletuksia avoimesti (Ilsley & Krasemann, artikkeli.)

Puhdas fenomenologia vaatii hylkäämään kaikki ennako-oletukset, jotka ovat peräisin ihmisen suhteesta todellisuuteen. Puhtaassa fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita ilmiöistä sellaisena kun ne ilmenevät todellisuudessa, eli tarkoituksena on kuvata välitöntä kokemusta juuri sellaisena kuin se ilmenee ilman tulkintaa pyrkimyksenä tuottaa ehdottoman varmaa tietoa sekä tutkia tajunnan rakennetta. Päämääränä on kuvata eletyn kokemuksen rakenne mahdollisimman laajana kokemuksena, sisältäen ne merkitykset, joita näillä kokemuksilla on yksilölle (Ilsley & Krasemann. Article.)

Eksistentiaalinen fenomenologia ulottaa analyysin ontologiselle tasolle ja on omaksunut holistisen ihmiskäsityksen. Sen mukaan ihminen tulee olemassa olevaksi kolmessa eri perusmuodossa, jotka ovat tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Tajunnallisuuden toimintatavat ovat koettu ja eletty.

Kehollisuudella tarkoitetaan olemassaolon orgaanisia tapahtumia kuten aivot ja hermosto. Situationaalisuudella tarkoitetaan elämäntilannetta eli kaikkea sitä, johon tajunta ja keho on suhteessa eli ihmisenä olemista. Menetelmään sisältyy itsetarkkailun prosessi, jonka avulla pyritään näkemään ilmiön puhdas olemus ja jonka tarkoitus on myös lisätä ihmisen ymmärtämistä. (Burns & Grove 1993, 81).

6.3. Haastateltavien valinta ja oppilaitostiedot

Rajasin tutkimuksen kohteeksi oppilaitokset Etelä-Pohjanmaalla koska halusin saada työskentelyalueelleni kohdentuvia tuloksia. Etelä-Pohjanmaalla oli haastatteluiden tekohetkellä 34 kpl toisen asteen oppilaitoksia. Kaikkien toisen asteen oppilaitosten ja niiden yksiköiden nimet kirjoitettiin erillisille lapuille. Laput laitettiin kulhoon josta niitä nosteltiin niin kauan, että kasassa oli viisi ammatillista oppilaitosta/yksikköä ja neljä lukioa. Yhteensä haastatteluun valittiin siis yhdeksän rehtoria.

Haastateltavista rehtoreista oli naisia 4 kpl ja miehiä 5 kpl. Käytän tässä tutkielmassa käsitteitä oppilaitos/yksikkö sen vuoksi koska osa haastatelluista rehtoreista oli isomman oppilaitoksen erillisen yksikön rehtoreita. Käsittelem näitä yksiköitä erillisinä vaikkakin ne hallinnollisesti ovat osa suurempaa oppilaitosta. Yksiköt toimivat kuitenkin omilla paikkakunnillaan ja niiden toimintakulttuureissa on keskinäisiä eroja. Oppilaitoksen/yksikön henkilökuntamäärään laskettiin mukaan opettajien lisäksi kaikki se henkilökunta joka oli rehtorin välittömässä tai välillisessä alaisuudessa. Henkilökuntaluvut pitävät sisällään siis opettajien lisäksi myös muuta opetuksen tukipalveluiden henkilöstöä. Oppilaitoksen/yksikön koko (henkilökuntamäärä) vaihteli siten, että pienimmän oppilaitoksen/yksikön rehtorilla oli 15 työntekijää ja suurimman

oppilaitoksen/yksikön rehtorilla 196 työntekijää. Haastatteluun osallistuvissa oppilaitoksissa/yksiköissä oli yhteensä 579 työntekijää.

6.4. Aineiston keruumenetelmä

Aineiston kerääminen tapahtui kolmeen kysymykseen perustuvan avoimen haastattelun avulla. Kaikki haastattelut olivat luottamuksellisia ja avoimia ja ne tapahtuivat haastateltavien valitsemissa paikoissa. Tämä siksi, että haastattelutilanne olisi mahdollisimman luonteva ilman vieraan ympäristön mahdollisesti mukanaan tuomaa jännitettä. Haastattelutilanteet oli järjestetty siten, että mahdollisia häiriötekijöitä ilmenisi mahdollisimman vähän. Haastateltavat saivat tutustua kysymyksiin viisi minuuttia ennen haastattelun toteuttamista. Pyrin sillä varmistamaan sen, että haastateltavat eivät tietoisesti tutustuisi tätä haastattelua varten ennakkoon yrittäjäyyskasvatuksen käsitteisiin. Haastattelut taltioitiin ilman kuvaa digitaaliselle videonauhalle josta ne oli helppo siirtää tietokoneelle tiedostomuotoon litterointia varten.

6.5. Aineiston ryhmittelyn perusteet

Kyrön (2003) mukaan kvalitatiivinen aineisto voidaan segmentoida eli jakaa merkityksellisiin yksiköihin. Tällöin on tärkeää säilyttää yksiköiden suhde kokonaisuuteen. Tämä siksi, koska ihmismieli ei pysty prosessoimaan suurta määrää erilaisia kokonaisuuksia samaan aikaan. Tämän vuoksi tutkija keskittyy pienempiin ja konkreettisiin homogeenisiin aineistoyksikköihin kerrallaan. Analyysi tulee kuitenkin aloittaa lukemalla koko aineisto, jotta saadaan tuntuma kokonaisuuteen. Tämä auttaa yksiköiden analysointia. (Kyrö 2003, 113).

Käsitteen purkaminen ominaisuuksiksi perustuu Kyrön (1999a) määritelmiin joita tarkensin teoreettisena viitekehyksenä käyttämäni lähdemateriaalin pohjalta. Taulukossa 002 tarkennan kolmea yrittäjäyden oppimisen kannalta

keskeisintä elementtiä (kokoava ominaisuus) .

Kokoava ominaisuus (Kyrö)	Ominaisuus (Vuorenmaa)
a) Luovuus ja innovatiivisuus	Innovatiivisuus Luovuus
b) Yksilö vapaana ja vastuullisena toimijana	Aloitteellisuus Aktiivisuus Työhalu
c) Riskinotto (epäonnistumisen sietäminen)	Riskinotto Joustavuus Muuntautumiskyky

Taulukko 002. Käsitteen ominaisuuksia. (Kyröä mukaellen Vuorenmaa 2008)

Kappaleessa 5 määrittelemäni käsitteen osituksen mukaisesti on tärkeää myös huomioida ryhmitellessä se mihin ominaisuus kohdentuu. Sen vuoksi jaottelin kohdat a, b ja c myös sen mukaan kohdentuvatko ne organisaatioon (1) vai yksilöön (2). Näistä syntyi kuuteen eri kohtaan jakautuva taulukko.

Lisäksi tarvitsin osion johon kokoan ne määrittelyt jotka eivät varsinaisesti kuvaa mitään (3) ja osion jonka sisältö on teorioiden vastainen (4). Tämän jaottelun avulla pystyn jakamaan aineistoa pienempiin osiin mikä helpottaa sen selvittämistä miten aineiston kuvaukset ja teorian eri osa-alueet vastaavat toisiaan. Kutsun tässä työssä näitä osioita nimellä ryhmä. Ryhmän perässä oleva numero tai numeron ja kirjaimen yhdistelmä kertoo mitä ryhmää kulloinkin tarkoitan (taulukko 003).

Ryhmät
1a = mahdollisuuksien havaitseminen kohdentuen organisaatioon
1b = mahdollisuuksiin tarttuminen kohdentuen organisaatioon
1c = riskinotto kohdentuen organisaatioon
2a = mahdollisuuksien havaitseminen kohdentuen yksilöön
2b = mahdollisuuksiin tarttuminen kohdentuen yksilöön
2c = riskinotto kohdentuen organisaatioon yksilöön
3. = määrittely joka ei varsinaisesti kuvaa mitään tai on hyvin epätarkka
4. = teorioiden vastainen määrittely

Taulukko 003. Ryhmät joiden perusteella aineisto segmentoidaan (Vuorenmaa 2008).

En jaottele enkä käsittele aineistoa eri sukupuolten tai eri oppilaitosmuotojen näkökulmasta koska en koe sitä tämän tutkimuksen hengen mukaiseksi vaan mahdollisesti omaksi erilliseksi tutkimuksen aiheeksi mikäli tämä tutkimus antaa aihetta jatkotutkimuksiin. Keskityn yleisellä tasolla toisen asteen oppilaitosten rehtoreiden käsityksiin.

6.6. Aineiston ryhmittely

Aloitin ryhmittelynpoimimalla aineistosta ne kommentit jotka eivät kuvanneet mielestäni mitään (ryhmä 3) ja ne jotka olivat mielestäni teorioiden vastaisia (ryhmä 4). Tämän jälkeen jaoin jäljelle jääneen aineiston kahteen ryhmään kommenttien *kohdentumisen* perusteella. Toisin sanoen jaoin materiaalin sen mukaan 1) kohdentuiko se organisaatioon tai sen osana olemiseen vaiko 2) kohdentuiko se yksilöön. Tämän jälkeen jaoin vielä molemmat syntyneet ryhmät (ryhmä 1 ja ryhmä 2) kolmeen osaan (a, b ja c) sen mukaan mikä käsitteen *ominaisuuksista* toteutuu.

7. Ryhmitelty aineisto ja sen tarkastelu

Olen jakanut tutkimuksen tulokset aiemmin määrittelemiini kahdeksaan eri ryhmään. Vertasin siis aineistoa teorian käsityksiin ja jaottelin aineiston niiden mukaan. Olen poiminut aineistosta jokaisen ryhmän kohdalle muutaman mielestäni kuvaavan kommentin.

Kaikki vastaajat vaihtoivat käyttämään käsitettä yrittäjämäinen toimintatapa käyttäen sitä synonyyminä sisäiselle yrittäjyydelle ja vaihdellen käsitteitä jopa kesken lauseen.

Käsittelin aineistoa purkaessani sisäinen yrittäjyys -käsitettä ja yrittäjämäinen toimintatapa -käsitettä synonyymeina koska haastateltavat tekivät niin enkä

usko sen vaikuttavan tässä tapauksessa lopputulokseen. Koska haastatellut käyttivät itse käsitteitä synonyymeinä niin pidän todennäköisenä, että myös heidän käsitteiden väliset kuvauksetkin ovat identtisiä. Aineiston jakaminen ennalta määrittelemiini ryhmiin oli olettamaani vaikeampaa. Haastateltavien antamat kuvaukset olivat monesti tulkittavissa sekä yksilöön, että yhteisöön kohdentuviksi ja päädyinkin sijoittamaan ryhmiin 1a, 1b ja 1c vain sen materiaalin jossa selkeästi käsiteltiin organisaatiota.

Kahdeksan yhdeksästä haastatellusta käytti runsaasti sellaisia kuvaksia jotka eivät mielestäni varsinaisesti määrittele mitään tai ovat täysin sidoksissa lukijan omiin käsityksiin.

Tarkoitin tällä sen tyyppisiä ilmaisuja jossa todetaan esimerkiksi ”se on niinku hyvä asenne työhön” jolloin tulkinta on täysin riippuvainen lukijan käsityksestä ”hyvästä asenteesta”. Olisi toki mahdollista tehdä jonkinlainen yleistys siitä mitä rehtorit todennäköisesti esimerkiksi hyvällä asenteella tarkoittavat mutta en halunnut toimia siten. Yhden haastatellun kuvaukset olivat pääosin selkeitä ja vain vähän tulkintamahdollisuuksia sisältäviä. Tämä jako ei kuitenkaan näkemykseni mukaan kuvaa sitä miten kukin haastateltava käsitteen tulkitsti vaan kyse oli enemmänkin henkilöiden tavasta ilmaista itseään.

*Yhdellä haastatelluista yhdeksästä oli suoranaisia **teorioiden vastaisia** määrittelyksiä. Kaikilla haastatelluista oli hieman teorioista poikkeavia määrittelyksiä.*

*Suoraan **teorioiden mukaisia** sanallisia määrittelyksiä aineistossa ei ollut lainkaan.*

Kaikkien haastateltavien kommentteissa esiintyi näkemyksiä jokaiseen teorioiden mukaiseen ryhmään (1a, 1b, 1c, 2a, 2b ja 2c) sekä ryhmään 3.

Kaikki haastateltavat kohdensivat jossain muodossa sisäisen yrittäjyyden määrittelyn teorioiden mukaisesti juuri yksilön toimintaan suhteessa organisaation eli tässä tapauksessa oppilaitokseen.

Vain yksi haastateltava yhdeksästä mainitsi sekä riskinoton, uskalluksen epäonnistua että johtamisen merkityksen sisäisen yrittäjyyden mahdollistajana.

Käsittelen seuraavassa lyhyesti jokaista ryhmää ottaen muutaman esimerkin aineistosta. Kahdeksan haastateltavan, eli lähes kaikkien kommenteissa oli myös osioita jotka ovat osittain teorioiden vastaisia. Niitä oli kuitenkin hyvin vähän ja niiden painopiste oli liiketoimintaosaamisessa. Olen koonnut tämän kappaleen loppuun lisäksi muutaman kommentin jotka mielestäni tukivat parhaiten sisäisen yrittäjyyden teorioita.

1a = mahdollisuuksien havaitseminen kohdentuen organisaatioon

Tämän ryhmän aineistossa korostuu luovuus ja innovaatio -sanojen käyttö. Orgaisaatioon kohdentuvien mahdollisuuksien havaitseminen näyttäisi yhdistyvän siihen miten työntekijä uskaltaa tai kykenee kehittämään uusia asioita koskien nimenomaan organisaation toimintaa. Kaikki haastateltavat ilmaisivat jollain tasolla sisäisen yrittäjyyden sisältävän mahdollisuuksien havaitsemista kohdentuen organisaatioon.

- *”sisäistä yrittäjyyttä kuvaa se, että sä annat sen luovuuden ja, ja innovatiivisuuden sen yrityksen käyttöön, teet sen yrityksen parhaaksi näitä asioita”*
- *”elikkä semmosena asenteellisena asiana, en niinkään, niinkään niinku jotakin erityisiä tekoja tai toimia. Vaan, että se on sellanen asenne, että*

haluaa tehdä asiat hyvin ja, ja miettii niitten merkityksia ja tekee tavallaan sellasia uusia avauksia työssä”

- *”sisäänen yrittäjyys son on tuota niinkun oman luovuuden käyttämistä tavallaan pyyteettömästi”*

1b = mahdollisuuksiin tarttuminen kohdentuen organisaatioon

Tähän ryhmään sijoittamissani kommentteissa korostuu oma-aloitteisuus ja kyky tehdä päätöksiä suhteessa omaan työhönsä osana organisaatiota. Organisaatioon liittyviä kommentteja oli vähemmän kuin yksilöön suuntautuvia. Toisaalta moni kommentti oli sijoitettavissa sekä organisaation, että yksilön kehittämisen alle. Päädyin valinnoissani sijoittamaan kommentin yksilön alle vain mikäli siinä ei selkeästi viitattu organisaation toimintaan.

- *”se on hyvin pitkästi semmosta itseohjautuvutta ja oma-aloitteisuutta siinä siinä työssä”*
- *”kantaa vastuun niitten siis joittenki niinku oman toimivaltansa puitteissa ... tehdä päätöksiä”*
- *”itse pitää tehdä niinkun paitsi itsensä niin myös organisaation hyväksi”*

1c = riskinotto kohdentuen organisaatioon

Haastateltujen kommentit kohdistuivat vähiten riskinottoryhmiin (1c ja 2c). Jokainen haastatelluista mainitsi kuitenkin riskien oton jollain tasolla mutta riskinottoon sisältyvää virheiden hyväksymistä ja mahdollista epäonnistumisen mahdollisuutta ei korostanut kuin yksi haastatelluista. Pääosin riskinottoon kohdentuvat kommentit liittyivät asioiden kyseenalaistamiseen niin, että se

kohdistuu kyseenalaistajan omaan työhön ja toimintatapoihin. Yksikään haastatelluista ei maininnut erikseen sitä, että kyseenalaistaminen voisi kohdentua organisaatioon, johtamiseen tai yleisiin prosesseihin.

- *”ja vähän niinku kyseenalaistaakin, että kannattaako tämä tehdä näin vai olisiko tässä joku muu tapa”*
- *”joka haluaa kehittyä työssään ja, ja kouluttautua ja tuota on valmis niinkun kokeilemaan uusia asioita ja, ja tuota uusia menetelmiä ja niinkun opettajan työssä uusia opetusmenetelmiä.*
- *Eihän ne välttämättä oo aina hyviä mitä kokeilee mutta eihän sitä voi etukäteen tietää. On tällä tavalla niinkun avoin”*

2a = mahdollisuuksien havaitseminen kohdentuen yksilöön

Tähän ryhmään erittelemiäni kuvauksia yhdistää yksilön kyky arvioida omaa toimintaansa ja havaita omaan työhön liittyviä kehittämistarpeita. Kuvauksissa työntekijältä odotetaan yksilönä kykyä havaita itseensä ja omaan työhön liittyviä kehittämistarpeita.

- *”joudutaan tavallaan niinku arvioimaan omaa toimintaa suhteessa muihin ja kattomaan niinku koulun rajojen ulkopuolelle ja hakemaan sieltä vaikutteita”*
- *”löytää sen työn vaikka, vaikka sitä ei kukaan sulle kukaan niinku kepillä osootakaan”*
- *”on niinku aktiivinen sen asiansa suhteen eikä toteuta jotakin tämmöstä mekanistista, toistavaa tavallaan vanhaa kaavaa vaan että kyseenalaistaa ja tekee asioita toisin ja miettii, että mikä merkitys näillä on ja tekee semmosia avauksia ja aloitteita sen asian suhteen”*

- ”vastuullista itsensä kehittämistä. Jokaisen täytyy ottaa itsestään vastuu ja omasta kehittämisestään”

2b = mahdollisuuksiin tarttuminen kohdentuen yksilöön

Tämän ryhmän kuvauksissa toteutuu tekeminen. Työntekijältä odotetaan aktiivista toimimista, asioihin tarttumista ja asioiden toteuttamista. Kuvauksissa tekemisen kohteena on yksilön oma työ ja aktiivisuus nimenomaan itsensä kehittämiseen toimenpidetasolla.

- ”semmonen oman osaamisensa päivittäminen”
- ”edellyttää nimenomaan tämmöstä itsenäisyyttä ja, ja asioihin tarttumista ilman toisen, ilman tiukkaa ohjausta ja myös tuollaisten luovien ratkaisujen käyttöä”
- ”on tyytyväinen siitä kun hän saa tuloksia aikaan ja tavallaan niinku se, että et pyrkii koko ajan niinku saamaan aikaseksi asioita”
- ”oma-aloitteinen ja aktiivinen asenne sitä omaa tehtävää kohtaan”

Yksi haastatelluista käytti runsaasti vertauskuvia joita hän hyödynsi pyrkiessään selvittämään näkemyksiään. Vertauskuvat eivät useinkaan liittyneet koulumaailmaan mutta ne kuvasivat hyvin käsitteitä.

- ”miehellä oli kyllä tällaista sisäistä yrittäjyyttä siihen vauvan hoitoon mutta tämä vauvan äiti ei antanut hänelle minkäänlaista mahdollisuutta tämän toteuttamiseen. Että niinku tätä mä yritän siinä sanoa. että se niinku tappaa ennen kaikkea sen yrityksen jos sille ei anneta mahdollisuutta”

2c = riskinotto kohdentuen yksilöön

Tämän ryhmän kuvaukset perustuvat pääasiassa yhden haastatellun kommentteihin. Riskinottamista ominaisuutena ei esiintynyt aineistossa kovinkaan paljoa. Pääasiassa riskinottamiseksi kuvattiin itseluottamusta ja epävarmuuden puuttumista. Se ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti tulkittavissa riskien ottamiseksi joten sijoitin tähän ryhmään vain kommentit jotka selkeästi kuvaavat riskien ottamista yksilötasolla. Tulkitsin myös epäonnistumisen mahdollisuuden riskien ottamiseksi ja sijoitin kommentit tähän ryhmään.

- ”se on tietyllä tavalla myös sellasta epävarmuuden puuttumista, itsetuntoa, luottamusta siihen, että siihen niinku omiin kykyihinsä”
- ”että tietysti sellanen aktiivisuus ja alotteellisuus on myöskin sitä, että uskaltaa ottaa riskejä. Sekin kuuluu siihen yrittäjyyteen tai tämmöseen sisäiseen yrittäjyyteen”
- ”siis seki, että uskaltaa epäonnistua niin se on yks semmone yritteliään ihmisen piirre”
- ”kantaa vastuun..on on niinku seisoo rohkeesti niitten ... ajatustensa takana”

3. = määrittäminen joka ei varsinaisesti kuvaa mitään tai on hyvin epätarkka

Tämä oli selkeästi ryhmä johon sijoittui eniten määrittämiä. Yli puolet haastateltujen antamista kuvauksista oli epätarkkoja tai sitten ne eivät varsinaisesti kuvanneet mitään. Vain yhdellä haastatelluista oli vain vähän epämääräisiä kuvauksia. Kahdeksalla yhdeksästä niitä oli runsaasti.

- ”son jollakin tavalla asenne tai suhde siihen työhön”
- ”mummielestä vaan niinkun hoitaa asiansa niin son, son sitä”
- ”leipäpappi ei missään tapaukses oo sisäinen yrittäjä”
- ”tää koko käsite kun se oli aivan outo ja jäsentymätön mulle”
- ”se on hyvin pitkästi niinku sitä semmosta sisäistä yrittäjyyttä...äää”
- ”kaiken kaikkiaan se on niinku hyvä asenne työhön”
- ”mä näkisin sisäisen yrittäjyyden tapana toimia oppilaitoksessa niin kun tapana oppia yrittäjämäistä toimintatapaa”
- ”tietty pakote, huono taloudellinen tilanne, panee toimimaan yrittäjämäisesti”
- ”tuota jos kokeet (ylioppilastutkinto) on tietyssä formaatissa sielä niin väkisinkin me joudutaan täällä tekemään asioita vähän samalla tavalla.
- ”oppimismenetelmällisesti opiskelijoissa yritetään aikaan saada sisäisen yrittäjyyden toimintatapoja”
- ”sisäinen yrittäjyys on, on tällstä yrittelijämäistä elämän asennetta kaikkiin asioihin”
- ”yrittäjyyteen, mä miellän ainakin liittyvän aina myös tämän taloudellisen näkökulman ja, ja menestyvä yrittäjyys tarkoittaa myös talouden tuloksen tekemistä. Ja, ja meillä se tulos ei ole taloudellinen vaan me teemme täällä tämmösiä erinomaisia ammattilaisia ja tämä on tämmöstä

henkistä niinkun ehkä enemmän se tulos tämmöstä henkisen määrän lisääntymistä”

- ”hyvin voimakkaat opettajapersoonat on torennäköösesti estäny sellaista sisäästä yrittäjyyttä”

4. = teorioiden vastainen määrittäminen

Teorian vastaisia määrittämiä oli vähän ja niiden sisältö kohdentui pääsääntöisesti ulkoiseen yrittäjyyteen. Sisäisen yrittäjyyden koettiin olevan osittain myös ulkoa ohjattua joka sinällään on koko yrittäjyyden ideologian vastaista. Kahdeksan yhdeksästä haastatellusta ei maininnut ainuttakaan tällaista selkeästi teorioiden vastaista määrittämiä joten seuraavat lainaukset on koottu vain yhden henkilön tuottamasta aineistosta.

- ”nyt niinku odotetaan edes sitä niin, et pystytään tulemaan toimeen omilla rahoilla”
- ”sisäinen yrittäjyys on niinku...ääh...määräysperusteista meidän opetussuunnitelmatyössä”
- ”opiskelija ryhtyy yrittäjäksi”

Määrittämiä joissa todettiin myös johtamisen merkitys:

- ”oikeilla ihmisillä oikeanlaisia työtehtäviä”
- ”sisäinen yrittäjyys oppilaitoksessa, niin niin kyllä se tarkoittaa mummielestä sitä et me tuetaan tämmöstä aloitteellisuutta, aktiivisuutta ja, ja ... annamme mahdollisuuden siihen”

8. Tulkinta ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa kävi mielestäni selkeästi ilmi se, että sisäinen yrittäjyys -käsite koettiin vaikeaksi käyttää ja sen sisältöä ja merkitystä ei täysin tunnettu. Tämä ilmenee mielestäni muun muassa siinä kuinka laajasti haastatellut siirtyivät käyttämään korvaavaa käsitettä. Kaikki haastatellut käyttivät kuitenkin samaa korvaavaa käsitettä riippumatta siitä kuinka hyvin haastateltu tulkitse ja kuvasi sisäistä yrittäjyyttä muuten. Tämä osoittaa mielestäni yhdenmukaisuutta sekä käsitteen tulkinnan vaikeudessa, että sen tulkinnassa. Epätarkkojen kuvausten määrä oli myös niin suuri suhteessa tarkkoihin kuvauksiin, että se mielestäni osoittaa käsitteen olevan vielä hyvin abstrakti.

*Sisäinen yrittäjyys -käsitteen tulkinta ja käyttö on näkemykseni mukaan oppilaitosjohdon keskuudessa niin vaihtelevaa, että **sitä ei voida käyttää ainakaan vielä tällä hetkellä täysin yksiselitteisesti käsiteltäessä organisaation toimintatapaa.***

Sisäinen yrittäjyys -käsitteen sijaan haastatellut siirtyivät käyttämään yrittäjämäinen toimintatapa -käsitettä. Käsitteen jatkuva vaihtaminen toiseksi hankaloitti mielestäni johtopäätösten tekoa. Mikäli sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan samaa kuin yrittäjämäisellä toimintatavalla niin se ei siinä tapauksessa käsitteenä ota kantaa siihen kohdentuuko arviointi yksilöön vai yhteisöön. Valinnanvapaus on tällöin sekä käsitteen käyttäjällä, että sen kuulijalla. Se taas mielestäni hankaloittaa sen ymmärtämistä rakennetaanko sisäistä yrittäjyyttä yhteisöllisyyden vai yksilöllisyyden kautta. Koska sisäinen yrittäjyys kuvaa kollektiivista prosessia, tietoista tai tiedostamatonta organisaation toimintatapaa on mielestäni tärkeää, että myös sen tulkinta- ja toteutusvaiheessa se osataan kohdentaa yksilön sijaan yhteisöön kokonaisuutena (Kyrö 1997, 134). Yhteisöllisyyden ymmärtäminen auttaa huomioimaan yksilöiden ja ryhmän toiminnan välisten mahdollisten ristiriitojen vaikutuksen ilman yksilön syyllistämistä. Kollektiivisuus tuo näkemykseni

mukaan mukanaan työntekijöiden välisen ja työntekijöiden ja johdon välisen vuorovaikutuksen ja edellyttää sen vuoksi mielestäni erilaisia toimintatapoja kuin pelkän yksilön toimintaa arvioitaessa.

Sisäinen yrittäjyys -käsitteen kohdentumisen epäselvyys heikentää mielestäni sen toteutumisen mahdollisuuksia.

Alkuperäisessä otsikossani esitän kysymyksen jossa pohdin sitä ymmärrettäänkö sisäinen yrittäjyys aidosti teorioiden mukaiseksi toiminnaksi vaiko vain kuuliaisuudeksi eli tottelevaiseksi toiminnaksi. Tähän kysymykseen löytyi mielestäni vastaus hyvin selkeästi. Aineistossa ei ollut viitteitä siitä, että edes yksittäinen haastateltava olisi määritellyt käsitteen pelkästään tai edes vahvasti kuuliaisuudeksi. Koen tämän tuloksen positiiviseksi. Vaikka suurimmalla osalla haastatelluista oli pienessä määrin kommentteja jotka voisi tulkita kuuliaisuudeksi, niin kokonaisuus tuki kuitenkin sisäistä yrittäjyyttä.

*Tulkintani mukaan **oppilaitosjohto ei toteuta yrittäjyyskasvatuksen sijaan kuuliaisuuskasvatusta. Se ei vielä kuitenkaan tarkoita sitä, että sisäisen yrittäjyyden kaikki elementit toteutuisivat.***

Tulkintani varmistaa lähinnä sen, että Kyrön yleinen perusmääritelmä siitä, että yrittäjyys on olemassa olevien rakenteiden rikkomista, toteutuu. Kuuliaisuus kun ei alussa määrittelemässäni muodossa anna lupaa rakenteiden rikkomiseen vaan se vain toteuttaa lähinnä olemassa olevia malleja.

Otanta ei mielestäni ollut riittävän suuri siihen, että voisin tehdä johtopäätöksiä siitä miten oppilaitoksen koko tai oppilaitosmuoto vaikuttaa rehtorin näkemyksiin. Se ei toki ollut tutkimukseni tarkoituksaan. Aineiston pohjalta voikin tehdä mielestäni lähinnä yleisiä johtopäätöksiä alueen rehtoreiden mahdollisista keskinäisistä käsityseroista tai mahdollisesta yhdenmukaisesta näkemyksestä. Tulokset eivät osoittaneet minkäänlaisia sellaisia merkittäviä eroja jotka olisivat riippuvaisia oppilaitosmuotosta tai oppilaitoksen koosta.

Teorioiden mukaisten, tarkkojen määritysten puuttuminen on mielestäni positiivinen tulos käsitteen toteutumisen näkökulmasta.

Se, että aineistossa ei ollut paljoakaan suoraan teorioiden mukaisia määritelmiä kertoo mielestäni siitä, että vastaajat ovat pohtineet asiaa ja luoneet siitä oman teoriaa lähellä olevan ilmaisutapansa jolloin vastaukset ovat myös lähellä sitä toimintaa jota he käytännössä toteuttavat.

Vastauksista ei kuitenkaan ilmene se ovatko haastateltavat luoneet omat käsityksensä jalostamalla teorioita vai olivatko teoriat heille ennalta tuntemattomia. Uskoisin kuitenkin, että tällä hetkellä jokainen rehtorin työtä tekevä henkilö on joutunut jossain määrin työnsä puolesta perehtymään yrittäjyyskasvatukseen ja sen käsitteisiin.

Kokoavana ja mielenkiintoisena havaintona pidän sitä, että sisäinen yrittäjyys miellettiin yksilön toiminnaksi organisaation sisällä eikä johtamisen, työyhteisön ja sitä kautta työskentelyilmapiirin vaikutusta tuotu pääsääntöisesti esiin lainkaan. Haastatelluista vain yksi kertoi sen, että johtamisella mahdollistetaan sisäinen yrittäjyys. Näkemykseni mukaan käytännön johtamisella on suuri merkitys sisäisen yrittäjyyden toteutumiselle.

Johtamisen merkityksen vähäinen korostuminen ja yksilön toiminnan runsas korostuminen tukee mielestäni samankaltaista epävarmuutta joka ilmenee käsitteen kohdentumisen hajanaisuutena.

On kuitenkin vaikea tässä vaiheessa arvioida sitä onko kyse siitä, että haastateltavat eivät tiedostaneet johtamisen merkitystä sisäisessä yrittäjyydessä vai halusivatko he vain tietoisesti korostaa yksilön vastuuta omasta toiminnastaan. Jokainen haastateltava riippumatta organisaation koosta näki kuitenkin organisaation taloudelliset ja toiminnalliset tarpeet niinä tekijöinä jotka määrittelivät ne raamit joiden sisällä sisäistä yrittäjyyttä sai

”toteuttaa”. Tämä viittaa mielestäni siihen, että haastateltavat käsittivät johtamisen vaikuttavan sisäiseen yrittäjyyteen ainakin rajojen ja toimintaohjeiden kautta. Toisaalta aineistosta oli hyvin helppo havaita sama epäselvyys käsitteen kohdentumisen merkityksestä kuin mikä näkyy myös tutkijoiden välillä.

Ulkoisen ja sisäisen yrittäjyyden väliset sekaannukset olivat vähäisiä. Lähes kaikki teorioiden vastaisiksi luokittamani määritykset liittyivät ulkoiseen yrittämiseen ja yritystoiminnan aloittamiseen. Niitä oli kuitenkin niin vähän ja ne kohdentuivat lähinnä vain pieneen osaan haastatelluista joten en koe niitä merkityksellisinä. Mielestäni tästä on helposti johdettavissa se, että sisäisen yrittäjyyden käsitteiden ja kohdentumisen erottaminen liiketoimintaosaamisesta ja ulkoisesta yrittäjyydestä ei ole enää ongelma. Sisäinen yrittäjyys mielletään siten teorioiden mukaisesti toimintatavoiksi

Aineistossa ollut runsas mitään kuvaamattomien ja epätarkkojen kuvausten määrä on mielestäni osoitus siitä, että sisäinen yrittäjyys -käsitteen tarkentaminen olisi käytännön toimijoiden näkökulmasta erittäin tärkeää. Epävarmuus ja kiertoilmaisuiden käyttö lisää niitä tilanteita jolloin esimerkiksi kehitystyötä tai vaikkapa kehittämiskeskusteluita läpikäydessä tehdäänkin virheellisiä tulkintoja ja ajaudutaan sen vuoksi ristiriitatilanteisiin.

Kokonaisuutena Etelä-Pohjanmaan maakunnan toisen asteen rehtoreiden näkemykset sisäinen yrittäjyys -käsitteestä olivat mielestäni ominaisuuksien osalta samansuuntaisia kuin tieteelliset määritykset mutta eivät kohdentuneet riittävän selkeästi.

Eniten näkisin olevan tarvetta riskien oton ja virheiden hyväksymisen kehittämisessä ja näkemisessä osana toimivaa sisäistä yrittäjyyttä. Yleinen sanonta ”yrityksessä jossa ei tehdä virheitä, ei henkilökunta uskalla ottaa riskejä jolloin se ei myöskään kehity” pätee myös oppilaitoksiin.

9. Tutkielman luotettavuuden ja yleistettävyyden tarkastelu

Tulosten ja todellisuuden mahdollisimman hyvä vastaavuus tulisi olla jokaisen tutkimuksen tavoite. Teemahaastattelun kriteereihin olen tutustunut Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 1995) tekstien kautta. On olennaista arvioida ja käsitellä luotettavuutta koko tutkimusprosessin osalta eikä pitää esimerkiksi haastatteluosuutta irrallisena vaiheena. Tulosten luotettavuutta käsiteltäessä on syytä pohtia sekä tutkimuksen reliabiliteettia että validiteettia.

Haastattelun kohteena olevat rehtorit aloittivat samanaikaisesti sisäisen yrittäjyyden koulutuksen. Kouluttajana toiminut KTT Jarna Heinonen käsiteli luennoillaan sisäistä yrittäjyyttä mutta varsinaiseen käsitteeseen hän siirtyi vasta haastatteluideni jälkeen. Tämä on saattanut kuitenkin aiheuttaa sen, että osa rehtoreista on perehtynyt koulutuksen vuoksi aiheeseen ennakkoon mikä taas saattaa vääristää tuloksen yleistettävyyttä.

Reaalibeliudella tarkoitetaan sitä, että tutkittaessa samaa kohdetta (henkilöä) saadaan molemmilla tai useammilla tutkimuskerroilla sama tulos. Tutkimus on näin ollen toistettavissa. Voidaan kuitenkin olettaa, että ihmiselle on ominaista ajassa tapahtuva muutos. Tämän tutkielman osalta se tarkoittaisi sitä, että ensimmäisellä kyselykerralla esitetyt kysymykset käynnistävät ajatteluprosessin joka etenee myös tutkimuskertojen välillä ja siten vaikuttaa tutkimustuloksia muuttavalla tavalla joten tästä tutkimustuloksiin kohdistuvasta määritelmästä on luovuttava. Toinen tapa on se, että kaksi eri arvioitsijaa päätyy samaan tulokseen. Jokainen tekee kuitenkin tulkinnat omiin kokemuksiinsa perustuen joten on täysin epätodennäköistä, että kaksi erikseen toimivaa tutkijaa ymmärtäisi kolmannen henkilön sanoman täysin samalla tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 186.)

Kolmas perinteinen tapa ymmärtää reliabiliteettiä on se, että käytetään kahta tai useampaa tutkimusmenetelmää ja niistä saadaan sama tulos. Jos kuitenkin myönnetään se, että ihmisen käyttäytyminen riippuu kontekstistä ja siten

vaihtelee ajan ja paikan mukaan, on hyvin epätodennäköistä, että kahdella menetelmällä voitaisiin saada sama tulos. (Hirsjärvi & Hurme 200, 186.)

Viimekädessä on kyse tulkinnan ongelmasta. Emme koskaan voi olla varmoja muiden käsityksistä koska jokainen yksilö luo oman käsityksensä todellisuudesta. Kuitenkin voidaksemme toimia, meidän täytyy kuitenkin olettaa, että voimme ymmärtää asiat samoin kuin toiset ihmiset ymmärtävät ne. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 18, 187-188.)

Käytännössä tutkimuksen on pyrittävä siihen, että se paljastaa tutkittavien käsityksiä ja heidän maailmaansa niin hyvin kuin mahdollista. Tämä tarkoittaa mielestäni sitä, että tutkijan on oltava tietoinen omasta vaikutuksestaan saatavaan tietoon jo tietojen keruuvaiheessa. On olemassa riski, että tutkijana vaikutan myös käsitteistöön, johon haastateltavien käsityksiä yritetään sovittaa.

Tutkimustulosten sisäinen validiteetti tarkoittaa, miten hyvin tutkimus kuvaa juuri niitä asioita, joita oli tarkoitus tutkia. Tämä määritelmä perustuu uskomukseen yhtenäisen ja objektiivisen maailman ja totuuden olemassaolosta, jonka sosiaalinen konstruktivismi on asettanut kyseenalaiseksi. (Kvale 1996, 239).

Kysymyksiin vastattiin ensituntumalta. Kysymyksiä ei toimitettu etukäteen. Hastatelluilla saattoi olla kenties tietoa laajemmaltikin mutta eivät sitä siinä tilanteessa muistaneet. Mielestäni se on enemmänkin etu kuin haitta sillä muistamaton tieto voi olla usein vain kognitiivisella tasolla. Tällöin se ei tule esiin yllättävässä haastattelutilanteessa mutta ei luultavasti myöskään arjen toimintatavoissa. Ensivaikutelmat kuitenkin kertovat todennäköisesti sen miten ensisijaisesti reagoidaan eli vastataan haluttuun kysymykseen. Saadut vastaukset ovat luultavasti konatiivisella tasolla ja varsinainen affektisen tason reaktio arjen työssä jää todentamatta. Ensireaktioilla on kuitenkin mielestäni merkittävä rooli ilmapiirin syntyyn.

10. Ajatuksia jatkotutkimuksista

Tutkimukseni perimmäisenä haasteena oli mielestäni se, että kaikki sisäiseen yrittäjyyteen ja sitä kautta myös omaehtoiseen yrittäjyyteen liittyvät asiat ovat subjektiivisia kokemuksia. Tällöin olemassaolevaa tilaa voidaan arvioida vain lähinnä määrittelemällä mahdollinen enemmistön näkemys ”totuudeksi”. Tutkimusta tehdessäni havaitsin yhteisöllisen eli organisaation käsitysten ja yksilön käsitysten välillä selkeitä eroavaisuuksia. Olisi mielenkiintoista selvittää missä määrin omaehtoinen yrittäjyys (yksilöt) poikkeaa sisäisen yrittäjyyden (organisaatio) toimintakulttuurista. Missä määrin yksilö joutuu toimimaan omaehtoista yrittäjyyttään vastaan toimiessaan sisäisen yrittäjyyden mukaisesti ja miten se vaikuttaa sitoutumiseen tai kehittymiseen? Missä määrin yksilö toteuttaa yrittäjyyden peruseriaa eli olemassa olevien rakenteiden rikkomista ja toimii tarvittaessa organisaation tapoja vastaan toteuttaen omaehtoista yrittäjyyttä? Miten taas organisaation sisäisen yrittäjyyden kulttuuri syntyy ja sallii se kritiikin itseään kohtaan?

Käytetyt lyhenteet, kuvat ja taulukot

Lyhenteet

PerOPS Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

LukOPS Lukion opetussuunnitelman perusteet

HaIOHJ Hallitusohjelma

Kuvat ja taulukot

- sivu 4.* Kuvio 001. Rehtorin ammattitaidon sijoittuminen osaksi yrittäjyyskasvatusta. (Vuorenmaa 2006)
- sivu 11.* Kuvio 002. Koulutuksen vuorovaikutussuhteet. (Gray 1991)
- sivu 12.* Kuvio 003. Tutkijat ja käsitteet. (Kivimäki & Vuorenmaa)
- sivu 24.* Kuvio 004. Sisäinen yrittäjyys omaehtoisten yrittäjyyksien harmoniassa. (Vuorenmaa 2008)
- sivu 27.* Kuvio 005. Yrittäjyyden kenttä ja sisäisen yrittäjyyden luonne. (Kyrö; internetix.fi)
- sivu 31.* Kuvio 006. Sisäinen yrittäjyys käsitteenä. (Vuorenmaa 2007)
- sivu 32.* Kuvio 007. Sisäinen yrittäjyys –käsitteen kuvaus. Koirasta, Ruohotietä, Ristimäkeä, Nevanperää ja Kyröä mukaellen. (Vuorenmaa 2008)
-
- sivu 9.* Taulukko 001. Julkishallinnon ”arvojen” ja yrittäjyyden ”arvojen” välinen dilemma. (Allan Gibb 2005)
- sivu 39* Taulukko 002. Käsitteen ominaisuuksia. (Kyröä mukaellen Vuorenmaa 2008)
- sivu 39* Taulukko 003. Ryhmät joiden perusteella aineisto jaotellaan (Vuorenmaa 2008)

LÄHTEET

Alasuutari, P. (1994). Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

Arvonen, J. (1991). Johtaminen ihmisen yrityksessä. Teoria ja käytäntö, A & A Leadership Books. Jyväskylä.

Beairsto B., Klein M. & Ruohotie P. (eds) 2003. Professional Learning and Leadership. Research Centre for Vocational Education and Training. University of Tampere. Saarijärven Offset Oy.

Engeström, Y. (2004). Organisaatioiden oppivuodet vasta edessä. A propos 2/2004 Suomen Akatemia.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Fayolle, A. & Kyrö, P. & Uljin, J. (2005). Entrepreneurship Research in Europe. Outcomes and Perspectives. MBG Books Ltd. Cornwall.

Gibb, A. (1993). The enterprise culture and education. Understanding Enterprise Education and its Links with Small Business, Entrepreneurship and Wider Educational goals. International Small Business Journal Vol 11/3.

Gibb, A. (1997). Small firm's training and competitiveness. Building upon the small business as a learning organization. International Small Business Journal Vol 15/3.

Grönfors, M. (1982). Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. WSOY. Porvoo.

- Hersey, P. & Blanchard K. H., (1988). Management of Organizational Behaviour. 5th. edition. Prentice Hall. Englewood Cliffs. N.J.
- Heikkilä, M. (2005). Henkinen kasvu sisäisen yrittäjyyden perustana. Licensiaattitutkielma 144/2005 Taloustieteiden tiedekunta Jyväskylän Yliopisto.
- Heinonen, J. (1999). Kohti asiakaslähtöisyyttä ja kilpailukykyä. Sisäinen yrittäjyys kunnallisen yksikön muutoksessa. Turun Kauppakorkeakoulun julkaisuja. Grafia Oy. Turku.
- Heinonen, J. (2000). Sisäinen yrittäjyys organisaation kehittämisen välineenä. PK-instituutti, yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu.
- Heinonen, J. & Vento-Vierikko, I. (2002). Sisäinen yrittäjyys. Uskalla, muutu, menesty. Talentum media Oy. Gummeruksen Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.
- Ilsey Paul J. & Krasemann Keith. Phenomenological Methodology. www.uta.fi/ttkk/
- Järvinen, A & Järvinen, P. (1993). Tutkimustyön metodeista. Tampereen yliopiston tietojenkäsittelyopin laitos. Sarja 2/1993.
- Kansanen, P. & Uusikylä, K. (toim.), (2000). Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Kirveskari, T. (2003). Visiot oppilaitoksen johtamisessa. Tulevaisuuden tahtotilaa muodostamassa. Väitöskirjatutkimus. Tampereen yliopisto. Tampere.

- Koiranen, M. & Ruohotie, P. (2001). Yrittäjyyskasvatus: analyyssejä, synteesejä ja sovelluksia. Artikkelit lehdessä Aikuiskasvatus 2/2001.
- Koiranen, Matti - Peltonen, Matti, 1995: Yrittäjyyskasvatus. Ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta. Konetuumat Oy. Tammer-paino.
- Koskinen, Antero, (1995). Yrittäjyyden prosessin synty. Yrittäjän orientaation ja uran valinta. Helsingin Kauppakorkeakoulun Pienyrityskeskukseen julkaisuja. M-70.
- Kyrö, P. (1997). Yrittäjyyden muodot ja tehtävä ajan murroksissa. Väitöskirjatutkimus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kyrö, P. (1999a). Entrepreneurship and education search for each other in the postmodern transition. The article for Nordic Yearbook of Research on Adult education.
- Kyrö, P. (1998). Yrittäjyyden tarinaa kertomassa. WSOY.
- Kyrö, P. (2001). Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia lähtökohtia pohtimassa. Artikkelit lehdessä Aikuiskasvatus 2/2001.
- Kyrö, P. (2004). Yrittäjyyskasvatus ammattikasvatuksen kentässä. Artikkelit lehdessä Aikuiskasvatus 2/2004.
- Kyrö P; (2004) Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Tampereen yliopisto, ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kyrö, P. (2005). Conceptualising Entrepreneurship Education – the current state and some future expectations.

- Kyrö, P. & Carrie, C. (2005). The Dynamics of Learning Entrepreneurship in a Cross-Cultural University Context. University of Tampere. Saarijärvi Offset Oy.
- Kyrö P. & Kansikas J. (2002). Current State of Methodology in Entrepreneurship Research and some Expectations for the Future. Published in Conference proceedings 1st European Summer University. 19-21.9.2002 Valence. France.
- Kyrö P (2005). <http://www.internetix.fi/opinnot/opintojaksot/6tekniikkatalous/yrittajyys2/> 4.11.2005 klo 22:14
- Mahlamäki & Kultanen, (2005). Luento: Laadulliset tutkimusmenetelmät L 40. Tampereen yliopisto.
- McKehnie J.L. (ed) (1977) Dictionary of the English language. Unagridged. Second edition. The World Publishing Company, USA
- Mustonen, K. (2003). Mihin rehtoria tarvitaan? Rehtorin tehtävät ja niiden toteutuminen Pohjois-Savon yleissivistävissä kouluissa. Väitöskirjatutkimus. Oulun yliopisto, Oulu
- Nevanperä, E. (2003). Yrittäjyys suupohjan opiskelijanuorten ajattelussa. Tutkimus Suupohjan seudun nuorisoasteen opiskelijoiden yrittäjyysnäkemyksistä sekä yrittäjyysopetuksen opetussuunnitelman kehittämispyrkimyksistä. Jyväskylän yliopisto
- Niiniluoto, I. (1984) Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus. Otava, Helsinki
- Paajanen, P. (2000). Yrittäjyyskasvattaja. Viitekehyksen ja tutkimusasetelman konstruointi yrittäjyyskasvatuksen tutkimiseksi ammattikorkeakoulun

hallinnon ja kaupan alalla. Licensiaatin tutkimus. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunnan julkaisuja, n:o 123. Jyväskylä.

Paajanen, P. (2001). Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. Jyväskylän yliopisto

Paper, D.; Pedersen, E.; Mulbery, K.; An E-Commerce Process Model: Perspectives from E-Commerce Entrepreneurs, Journal of Electronic Commerce in Organizations, 1(3), 28-47, July-Sept 2003

Patton, M.Q. (1990). Qualitative Evaluation and Research Methods (2nded.). Newbury Park, CA: Sage.

Pihkala, T. (2001). Entrepreneurial Capability and New Venture Formation. A Study on Entrepreneurs' Start-up Practices. Väitöskirjatutkimus. Vaasan yliopisto. Vaasa.

Pinchot, Gifford - Pinchot, Elisabeth, 1996: Älykäs organisaatio. Mermerus. Maarianhamina.

Poikela, E. (1999). Kontekstuaalinen oppiminen. Oppimisen organisoituminen ja vaikuttava koulutus. Akateeminen väitöskirja. Tampere.

Puhakka, V. (2002). Entrepreneurial Business Opportunity Recognition. Relationships between Intellectual and Social Capital, Environmental Dynamism, Opportunity Recognition Behavior, and Performance. Väitöskirjatutkimus. Vaasan yliopisto. Vaasa.

Ristimäki, K. (1998). Yrittäjyyskasvatus Kokkolan kouluissa. Tutkimus opettajien yrittäjyysasenteista ja -arvoista. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti, Kokkola. Saarijärvi: Gummerus.

- Ristimäki, K. (2004). Yrittäjäksi identifioituminen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus nuorten yrittäjyyteen liittyvän identiteetin kehityksestä. Vaasan yliopisto. Acta Wasaensia
- Ritchey, T. (1991). Analysis and Synthesis. On Scientific Method – Based on a Study by Bernhard Riemann. Systems Research VOI.8, No 4, pp 21-41. Thesis Publishers. International Federation for Systems Research.
- Ruohotie, P. (2000). Oppiminen ja ammatillinen kasvu. WSOY. Porvoo.
- Sarala, Urpo & Sarala, Anita, (1996). Oppiva organisaatio. Oppimisen, Laadun ja Tuottavuuden yhdistäminen. Helsingin Yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere.
- Syrjälä, L.j Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. (1995). Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Tirri, K. (1999). Opettajan ammattietiikka. WSOY – Kirjapainoyksikkö. Juva.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2003). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Suomi maailmantaloudessa – selvityksen loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2004. Edita Oyj, Helsinki 2004.
- Uusitalo, H. (1991). Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan. WSOY. Helsinki.
- Varto, J. (1992a). Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä. Tampere.

